

VATANPARVAR

● GAZETAMIZ YANGI O'ZBEKISTONNING MUSTAHKAM QALQONIDIR!

● Gazetamiz chiqib boshlagan ● 2024-yil 14-iyun, №24 (3086)

POLVONLARIMIZ
QIT'A MIQYOSIDA
BIRINCHI

18

HARBIY
XIZMATHILARDA
LIDERLIK XISLATI

9

TARBIYADA NOODATTIY
YONDASHUV

6

YANGI
USLUBDAGI
MASHG'ULOT

4

VATAN SARHADLARI MARDLAR QO'LIDA

IJTIMOIIY-SIYOSIIY, MA'NAVIY-MA'RIFIY, HARBIY-VATANPARVARLIK GAZETASI

BIZ
HAQIMIZDA

@ vatanparvar-bt@umail.uz
t.me/mv_vatanparvar_uz

t.me/mudofaavazirligi
facebook.com/mudofaavazirligi

instagram.com/mudofaavazirligi
youtube.com/c/uzarmiya

INSON HUQUQLARI BO'YICHA TO'RTINCHI AN'ANAVIY SAMARQAND FORUMI ISHTIROKCHILARIGA

Prezident Shavkat Mirziyoyevning Inson huquqlari bo'yicha to'rtinchi an'anaviy Samarqand forumi ishtirokchilariga murojaati

Hurmatli forum ishtirokchilari!
Xonimlar va janoblar!

Avvalambor, "Ekologik tahdidlar: o'zgarayotgan dunyoda inson huquqlarining istiqboli va barqaror yechimlarni izlash" mavzusidagi Inson huquqlari bo'yicha to'rtinchi an'anaviy Samarqand forumining barcha ishtirokchilari va mehmonlarini samimiy qutlayman.

Yurtimizda ilk bor 2018-yilda o'tkazilgan Inson huquqlari bo'yicha Osiyo forumi jahon amaliyotiga o'ziga xos "Samarqand ruhi"ni olib kirdi, desak, hech mubolag'a bo'lmaydi. Shu tariqa inson huquqlari sohasidagi eng dolzarb muammolarga bag'ishlangan Samarqand forumlarini o'tkazish yaxshi an'ana tusini oldi.

Bugungi anjumanda Birlashgan Millatlar Tashkiloti va uning ixtisoslashgan tuzilmalari, Yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti, Yevropa Ittifoqi, Islom hamkorlik tashkiloti, Shanxay hamkorlik tashkiloti, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi, Iqtisodiy hamkorlik tashkiloti, Osiyoda hamkorlik va ishonch choralari bo'yicha kengash, Turkiy davlatlar Parlament Assambleyasi, shuningdek taniqli xorijiy davlat va jamoat arboblari, inson huquqlari sohasidagi yetakchi ekspertlar ishtirok etayotgani ayniqsa ahamiyatlidir.

Hurmatli anjuman qatnashchilari!
Yaxshi ma'lumki, global iqlim o'zgarishi oqibatida sayyoramizda keskin ekologik vaziyat yuzaga keldi. Ichimlik suvi taqchilligi, atrof-muhit ifloslanishi, tuproq yemirilishi, kuchli chang va qum bo'ronlari,

bioxilmaxillikning yo'qolishi, qishloq xo'jaligi hosildorligining pasayishi kabi muammolar tobora avj olmoqda.

Barcha qit'alarda va mamlakatlarda bu jarayonlarning salbiy ta'siri yanada kuchayib bormoqda. Ayniqsa, havo haroratining oshishi jahondagi o'rtacha ko'rsatkichdan ikki barobar ko'p bo'lgan va Orol fojiasini boshidan kechirayotgan Markaziy Osiyo mintaqasida buning oqibatlari yaqqol sezilmoqda.

Ekologik inqiroz barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish yo'lidagi eng asosiy to'siq va tahdidga aylandi, global miqyosda qashshoqlik bilan bog'liq muammolar ko'paymoqda, insonning sog'liq, toza suv, oziq-ovqat va uy-joyga bo'lgan huquqlarini ta'minlash xavf ostida qolmoqda. Bundan avvalo, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam, xususan nogironligi bo'lgan shaxslar, keksalar, ayollar va bolalar jiddiy aziyat chekmoqda.

Albatta, iqlim o'zgarishi oqibatida inson huquqlariga yetkaziladigan zararni keskin kamaytirish uchun jahon mamlakatlari birgalikda samarali choralar ko'rishi kerak. Kelajak avlodlar taqdiri uchun barchamiz ulkan mas'uliyatni o'z zimmamizga oladigan vaqt keldi.

Parij bitimida ta'kidlanganidek, iqlim o'zgarishiga qarshi choralar ko'rilayotganida, davlatlar inson huquqlarini hurmat qilishi, rag'batlantirishi va himoya qilishi, asosiy diqqat-e'tiborini mazkur sohadagi majburiyatlarini bajarishga qaratishlari lozim.

Hurmatli mehmonlar!

Yangi O'zbekistonda iqlim o'zgarishi muammolari bilan kurashish barqaror rivojlanishni ta'minlashning eng muhim omiliga aylandi. Biz imkon qadar bunday jarayonlarning oldini olish va ularning salbiy ta'sirini yumshatish bo'yicha zarur choralarni ko'rmoqdamiz.

Yangi tahrirda qabul qilingan Konstitutsiyamizda insonning qulay atrof-muhitga bo'lgan huquqi alohida bobda mustahkamlangan. Davlatning atrof-muhitni yaxshilash, tiklash va muhofaza qilish, ekologik muvozanatni saqlash bo'yicha vazifalarni amalga oshirish majburiyatlarini belgilab qo'yilgan.

Shuningdek, Orolbo'yi mintaqasining ekologik tizimini muhofaza qilish va tiklash, mintaqani ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan rivojlantirish, mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotga va uglerod neytralligiga o'tish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Jumladan, 2030-yilga borib mamlakatimiz energetika balansida qayta tiklanuvchi energiya quvvatini 40 foizga yetkazishni rejalashtirganmiz. "Yashil makon" umummilliy loyihasi doirasida O'zbekistonda 1 milliard tup ko'chat ekilmoqda. Orol dengizining qurigan tubida 2 million gektar maydonda o'rmonzorlar barpo etdik.

Shuni alohida ta'kidlashni istardimki, bizning sa'y-harakatlarimizni jahon hamjamiyati keng qo'llab-quvvatlamogda. Xususan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi

tomonidan "Orolbo'yi mintaqasini ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar hududiga aylantirish", "Markaziy Osiyo ekologik muammolar qarshisida: barqaror rivojlanish va farovonlik yo'lida mintaqaviy birdamlikni mustahkamlash" kabi muhim rezolyutsiyalar bir ovozdan qabul qilindi.

Hech shubhasiz, insoniyat to'qnash kelayotgan iqlim bilan bog'liq keskin muammolar oqibatlarini yumshatish inson huquqlari sohasidagi xalqaro hamkorlikning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Shu bois Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining "Markaziy Osiyoda iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlariga qarshi kurashish sharoitida inson huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi rezolyutsiyasini ishlab chiqish va ilgari surish bo'yicha tashabbusimizni qo'llab-quvvatlaysizlar, deb ishonaman.

Siz, azizlar bugungi forum davomida global miqyosda ekologik vaziyat barqarorligini saqlash, inson huquq va manfaatlariga xizmat qiladigan yangi amaliy takliflarni ishlab chiqasizlar, deb ishonaman.

Fursatdan foydalanib, barchangizga sihat-salamatlik, baxt va omad, forum ishiga ulkan muvaffaqiyat tilab qolaman.

Shavkat MIRZIYOYEV,
O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti

(O'ZA)

O'ZBEKISTON-AVSTRIYA ISHCHI GURUHINI TUZISH YUZASIDAN MEMORANDUM IMZOLANDI

Yaqinda O'zbekiston Respublikasi energetika vaziri Jo'rabek Mirzamahmudov xizmat safari bilan Avstriyaning Vena shahrida bo'ldi.

Ushbu safar chog'ida tomonlar qator uchrashuvlar o'tkazdi. Energetika vaziri J. Mirzamahmudov va Avstriya federal moliya vaziri o'rinbosari A. Rayxardt o'rtasida tashkil etilgan uchrashuv ulardan biri.

Vazirlik axborot xizmatining ma'lum qilishicha, ushbu tadbir doirasida Federal

moliya vazirligi bilan hamkorlikda energetika va kimyo sohasidagi investitsiya loyihalarini muhokama qilish, yirik xorijiy kompaniyalarni moliyalashtirish, texnologik yechimlarni taqdim etish hamda loyihalar doirasida zarur uskunalarni mahalliy tadbirkorlar bilan hamkorlikda ishlab chiqarishni tashkil qilish maqsadida qator yirik kompaniyalar vakillari bilan biznes muloqot uyushtirildi.

Uchrashuvda Avstriya tomonidan energetika hamda kimyo sohalarida hamkorlikning mavjud imkoniyatlarini

doimiy ravishda o'rganib borish va ilg'or loyihalarni birgalikda amalga oshirishni monitoring qilish bo'yicha O'zbekiston-Avstriya ishchi guruhini tuzish taklifi bildirildi.

Biznes muloqot yakunida O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi va Avstriya Federal moliya vazirligi o'rtasida ishchi guruh tuzishni ko'zda tutuvchi hamkorlikni chuqurlashtirish yuzasidan memorandum imzolandi.

N. ZIYODULLAYEVA
(O'ZA)

Forobiyning ideallari

Abu Nasr Forobiy antik davrning boy merosini, ayniqsa Aflotun, Arastu kabi mumtoz mutafakkirlarning falsafiy qarashlarini arab-musulmon madaniyatiga kiritdi, islom va antik davr g'oyalari sintezini amalga oshirdi. U o'z davrining ma'naviy yoritkichi edi. Bu xatti-harakatlar butun insoniyatning ma'naviy izlanishlari bilan o'zaro bog'liq, hech qachon o'z ma'nosini yo'qotmaydi. U jahon va fan falsafasi taraqqiyotida, G'arb va Sharq o'rtasidagi muloqotda o'z rolini o'ynashda davom etmoqda.

Forobiy ongning nafaqat nazariy va kognitiv, balki siyosiy va ijtimoiy muammolarini hal etishdagi rolini yuqori baholagan. U inson zoti urush kabi ziddiyatli vaziyatlarni ongni takomillashtirish orqali hal qila oladi, deb hisoblagan, xayrixoh holatni tavsiflash bilan birga uning ichki mohiyatini ochib berishga harakat qilgan. U insoniyatga do'stona qo'shnichilik va o'zaro hurmat, ijtimoiy adolat va halollik natijasida qanday ma'naviy yuksaklikka erishish mumkinligi haqida gapirgan. Forobiyni tashvishga solgan bu mavzular hozir ham o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Olimning barcha fuqarolar yagona maqsad, ya'ni davlat va shaxs farovonligi uchun xizmat qiladigan ezgu, xayrixoh davlat to'g'risidagi fikrlari nafaqat o'rta asrlar islom olami, balki rivojiga ham katta ta'sir ko'rsatgan. Al-Forobiyning musiqa nazariyasi, musiqa san'ati, notiqlik va she'riyat, estetika muammolari haqidagi badiiy-estetik qarashlari ham juda qimmatli. Ulardan bugungi avlodni ma'naviy

tarbiyalashda, ilm-fan rivoji, madaniy-ma'rifiy tadbirlarda har tomonlama foydalanish maqsadga muvofiq. Faylasuf ta'lim va tarbiyani shaxsni shakllantirishning qudratli vositasi deb biladi, buning sharofati bilan zarur axloqiy-intellektual fazilatlar kamol topadi.

Demak, mutafakkir shunday yozadi: *"Tarbiya xalqlarga bilimga asoslangan axloqiy fazilat va san'atlarni berishdir"*. Olim ruhiy quvvatning mohiyatini aniqlashga katta e'tibor bergan. U o'zining "Hikmat asoslari" asarida inson tabiatidagi fazilatlarga ko'ra, uning tashqi va ichki dunyosi borligini aytadi. Atrof-muhit hodisalarini taniy oladigan tananing fiziologik tuzilishini tashkil etuvchi tashqi sezgilar ichki dunyoga ta'sir qiladi. Ichki sir dunyosi esa insonning ruhiy kuchlaridir. O'z navbatida, rivojlanish jarayonining uch turi mavjud. Bu inson, hayvon va o'simlikning rivojlanishidir. Rivojlanishni shu tarzda tasniflagan Abu Nasr Forobiy taraqqiyot mazmunini quyidagicha izohlaydi: *"Taraqqiyot va bilish jarayonida o'simliklarning yagona maqsadi ularning o'ziga xos tuzilishi yoki naslini saqlab qolish kabi xatti-harakatlar bilan himoyalangan umumiy o'xshashliklardir. Hayvonlarning o'zidan ustun kuchlar bilan kurashi inson zoti maydonini kengaytira olmaydi. Insonning hayotiy rivojlanishi uning foydali, yaxshi maqsad yo'lini tanlashiga, haqiqatga intilishiga bog'liq. Bunday buyuk maqsadlar sari insonning aqligina yetaklaydi"*.

Uning asarlarida insonning ichki va tashqi dunyosining uyg'unligiga alohida ahamiyat beriladi. Olimning fikricha, ruhiy zaif kishilarning ichki dunyosini tashkil etuvchi hissiy holatlarning chuqur rivojlanishi ularning tashqi dunyosi faoliyatini to'xtatib qo'yadi, ya'ni ularni dunyo hodisalarini to'g'ri idrok eta olmaydigan holatga keltiradi. Ilm haqida buyuk bobomiz uning nuri ila kamol topgan ruhga hech qanday kuch to'siq bo'la olmasligini aytadi. Inson ruhiyatining barqarorligi, eng avvalo, uni oziqlantiradigan, asosli tajriba va teran o'ylar filtridan o'tgan va shu tariqa barqaror fikrga ega bo'lgan onnga bog'liq.

Abu Nasr Forobiy o'z ilmiy xulosalarida inson ruhiyati kamoloti bevosita ong bilan bog'liq, degan fikrni ilgari suradi, faqat ong haqiqatga yetaklaydi, deydi. Mutafakkir o'z hayoti davomida fanni beshta asosiy yo'nalishga ajratdi: tilshunoslik, mantiq (*fikr tizimi*), matematika, fizika, fuqarolik. Uning ijtimoiy-iqtisodiy masalalar, matematika, falsafaga oid risolalari ilmiy ahamiyati bilan hozir ham qimmatlidir. U matematikadan foydalanish asosida tabiat hodisalarini sirlarini yozish mumkin, degan xulosaga keldi.

Al-Forobiy pedagogika tarixidagi buyuk siymolardan biri

bo'lgan. U Sharq mamlakatlarida birinchi konstruktiv pedagogik tizimni yaratgan olim. Binobarin, bobomizning pedagogik yo'nalishda qoldirgan merosi zamonaviy ta'lim-tarbiyada muhim o'rin tutishiga shubha yo'q. Forobiy insonning xulq-atvori ezgulikka yo'naltirilishi lozimligini ta'kidladi. Inson avvalo o'zini, so'ngra dunyoni tadqiq qilib, baxtni izlashi kerak. Bu falsafaning maqsadi. "Baxt-saodatga erishuv yo'lida nimaiki (*axloq, kasb-hunar kabilari*) yordam bersa, uni saqlash va mustahkamlash, nimaiki zararli bo'lsa, uni foydali narsaga aylantirishga harakat qilish zarur".

Dunyoning maqsadini tekshirish falsafadir. Odamlar, birinchi navbatda, o'z sog'lig'ini himoya qiladi. Shundan so'ng u foydali va zararli xatti-harakatlarni o'rganishni xohlaydi. Yomonlikdan saqlanish, yaxshilikni qabul qilish insonni fazilatli qiladi. Nazariy falsafa borliqlarning sabab va oqibatlarini bilish bilan shug'ullanadi. Xulq-atvor falsafasi esa insonning niyatlari va xatti-harakatlari bilan bog'liq. Barcha tirik mavjudotlar o'z tanalarini himoya qilish va naslini davom ettirishni xohlaydi. Biroq hayvonlarda bu instinkt tomonidan ta'minlanadi. Inson esa narsalarning sabablarini izlash qobiliyatiga ega. Bu aql bilan bog'liq. Hayvon obyektlarni instinktiv ravishda taniydi. Inson esa aqli bilan biladi, hayratda qoladi. U o'z ongidan xabardor, o'zi haqida o'ylaydigan va o'zini boshqa narsalardan ajratib turadigan mavjudotdir.

Insonni tushunish uchun butun dunyoni tushunish kerak. Chunki inson koinotning bir qismidir. Insonning maqsadi butundir. Butunlikka erishish mavjudlik asosidagi umumiy qonuniyatlarni anglash demakdir. Buni falsafa orqali tushunish mumkin. Odamlar ortiqcha narsalardan qochadi va baxtni izlaydi. "Inson baxt-saodat nimaligini tushungan bo'lsa-yu, unga erishishni maqsad qilib olmasa, g'oya va xohishiga aylantirmagan bo'lsa, unga nisbatan ozgina bo'lsa-da, shavq va zavq sezmasa, istak va mulohazasini, kuch va quvvatini boshqa narsalarga sarflasa, bu qilmishlari yomon va noo'rindir". Forobiy fikricha, ilmning maqsadi odamlarni bilish bo'lishi kerak. Keyin koinotni bilish kerak. Fikrlash borliqni anglash demakdir. Buni biroq chuqurlashtirsak, borliq, ya'ni koinot Xudo tafakkurining ifodasidir. Qaysidir ma'noda fikr va borliq o'rtasida hatto ajralish ham yo'q.

Forobiy tarbiyada qattiq ham, yumshoq ham emas, o'rta darajani saqlab qolishni xohlaydi. Uning so'zlariga ko'ra, ta'limda quyidagi jihatlarga ahamiyat berish kerak: talabning bilim olishga intilish va ishtiyoqini saqlab turish kerak. Talabalarni tarbiyalash uchun

sharoitlarni yaxshi tayyorlash kerak. Uning "Toma tomchi toshning teshigi", degan naqli hammaga ma'lum. Shu sababli ta'lim berishda tartibni osondan qiyinga qarab bajarish maqsadga muvofiq. Bir narsani boshqasiga o'rgatmasdan o'tkazmaslik kerak. Ta'limda muammolarni birma-bir hal etish va chuqurlashtirish muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchi bilan ilmiy masalalarni muhokama qilishni bilishi kerak. Darhaqiqat, Suqrot shogirdi Platon bilan, Platon esa shogirdi Aristotel bilan bahslashdi. Muhokama paytida o'qituvchi o'quvchidan ham ba'zi ma'lumotlarni o'rganishi mumkin. Ilmiy asosda muhokama qilish haqiqatning chiqishiga imkon beradi. Ta'limda asosiy e'tibor mantiq va falsafaga qaratilishi kerak. Mantiq va falsafa talabning bilim olish qobiliyatini oshiradi.

Forobiy aqlga ahamiyat bergan faylasufdir. Bu borada unga Aristotel ta'sir qilgan. Biroq davlat boshqaruvi va kundalik ishlarda aql va tafakkurga ahamiyat bergan holda, diniy ishlarda ham vahiyga ahamiyat bergan. Payg'ambar yuborish zarurligini ta'kidladi. U oxirgi payg'ambar Muhammadga ishonadi. Forobiy bolalarda mas'uliyat hissini shakllantirish tarafdori. Inson iroda erkinligiga ega. Shuning uchun u o'z xatti-harakati uchun javobgar. Bolalarni mas'uliyatli qilib tarbiyalash kerak. U bolani tarbiyalashda noxush holat yuzaga kelsa, ishontirish yo'lini tanlash kerak, deydi.

Ta'limda e'tiborni og'zaki jalb qilish usuli muhim ahamiyatga ega. Og'zaki yaxshilana olmaydiganlar uchun qiyin usul qo'llanilishi mumkin. Ta'limda shubhalarni bartaraf etishga e'tibor qaratish lozim. Shubha uyg'otadigan savol berganlarga bosimsiz o'rgatish kerak. Bolaga shubhalar haqida savollar berish va mavzuni chuqurlashtirish orqali haqiqiy bo'lmagan qarashlardan uzoqroq tutish kerak. Shubha izlash usuli bo'lishi kerak. Ta'limning maqsadi baxt topish va odamlarni o'zi yashayotgan jamiyatga foydali qilish bo'lishi kerak. Baxtli bo'lish yaxshilikka erishish demakdir. U yaxshilikka erishish uchun falsafadan ham foydalanishi kerak.

Forobiy falsafani o'rganish istagida bo'lgan kishilarda quyidagi xususiyatlarni izlaydi: yosh bo'lish, go'zal fe'l-atvorga ega bo'lish, axloq va ezgulik qoidalariga muvofiq odatlarga ega bo'lish, Qur'on o'rganish, din ilmlarini yaxshi bilish, erkinlik, yomon xislatlardan, yomonlikdan saqlanish, xiyonatdan yiroq bo'lish, to'xtab turish, din amrlarini bajarish, ilm va olimlarni hamma narsadan ustun tutish.

Jaloliddin YUSUBOV,
O'zbekiston Milliy universiteti
dotsenti, falsafa fanlari
bo'yicha falsafa doktori

Yangicha uslubdagi mashg'ulot

Markaziy harbiy okrugning "Forish" tog' poligonida okrug qo'shinlaridagi batalyon (*divizion*) komandirlari va ularning o'rinbosarlari hamda mudofaa ishlari bo'limi boshliqlari ishtirokida komandirlik yig'ini bo'lib o'tdi.

Okrug qo'shinlari qo'mondoni tomonidan yig'in maqsadi ishtirokchilarga yetkazilib, asosiy e'tiborni nazariy bilimlarni chuqur egallash, bo'ysunuvchi bo'linmalarni o'qitish va tarbiyalashda zamonaviy tajribalarni targ'ib etishga qaratish lozimligi aytib o'tildi.

Jismoniy tayyorgarlikni sinovdan o'tkazish bilan birga bo'linmalarda mashg'ulotlarni jadal sur'atda olib borish, qisqa va uzoq masofalarga yugurish, turnikda tortilish hamda suzish bo'yicha harbiy xizmatchilarning mahoratini oshirish kabi jihatlariga alohida e'tibor qaratildi.

Shundan so'ng harbiy okrug boshqaruv apparatining malakali ofitserlari tomonidan nazariy mashg'ulotlar olib borilib, unda ishtirokchilarning jangovar tayyorgarlik

tadbirlarini rejalashtirish va o'tkazish bo'yicha nazariy bilimlarini amaliyotda mustahkamlash, yaqin davr oralig'ida dunyoda bo'lib o'tgan qurolli mojaro va lokal urushlar tahlilidan kelib chiqqan holda ehtimoliy dushmanning jangovar harakatlar olib borish tajribalari o'rganildi.

Yig'in doirasida ma'naviy-ma'rifiy, taktik, taktik-maxsus, otish, jismoniy tayyorgarliklar, jangovar va avtomobil texnikalarini boshqarish, aloqa, jangovar va ruhiy tayyorgarlikni oshirish bo'yicha kompleks mashg'ulot hamda bo'linmaga tegishli bo'lgan me'yoriy mashqlar bajarildi.

Yakunda ofitserlarning egallagan bilim va ko'nikmalari

test sinovlari orqali aniqlanib, taktik va topografik sinovlar qabul qilindi. Umuman olganda, har bir komandir lavozimidagi ishtirokchi kelgusida qo'l ostidagi harbiy xizmatchilarga yangicha uslubdagi bilimlarini o'rtoqlashish bo'yicha o'z mahoratlarini oshirdi.

Markaziy harbiy okrug matbuot xizmati

Rahbar va yoshlar

Mamlakatimiz bo'ylab "Yoshlar oyligi" doirasida qator ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar o'tkazilmoqda. Aslida, iyun tom ma'noda yoshlar oyidir. Umumiy o'rta ta'lim maktablarini bitirgan minglab yoshlar katta hayotga yo'l olyapti. Oliy dargohlarda o'qish yo'lidagi jiddiy sinovlar, hunar egallash, ota-onalar umid-ishonchini oqlash, millionlar orasida o'z o'rnini topish – bular ulkan hayotga qadam qo'yayotgan yoshlarimiz qalbidagi maqsad-muddaolardir.

Kakaydi garnizonida ham "Yoshlar oyligi" doirasida yoshlar festivali bo'lib o'tdi. Festival yoshlar yetakchilarining Surxondaryo viloyati hokimi bilan uchrashuviga ulandi. Mazkur tadbir Yoshlar ishlari agentligi Surxondaryo viloyati boshqarmasi, Yoshlar ittifoqi, viloyat hokimligi bilan hamkorlikda

Uchrashuv sermazmun o'tdi

tashkil etildi. Unda viloyat hokimi Ulug'bek Qosimov ishtirok etdi.

Vatanparvarlik tarbiyasi hamma davrlarda ham muhim bo'lgan. Bugun ayricha bir ehtiyoj bor. O'z oldiga oliy va ulug' maqsadlar qo'ygan, ko'nglida Vatan taqdiriga daxldorlik hislari bilan yashaydigan yoshlar yorqin kelajak bunyodkoridir. Har tomonlama qo'llab-quvvatlash, tashabbuslariga keng yo'l berish, ezgu ishlarini rag'batlantirish,

targ'ib qilish ularni yanada ruhlantiradi, yangidan yangi zafarlarga chorlaydi, keyingi yosh avlodni ham ortidan ergashtiradi.

Samarali va to'g'ri yo'lga qo'yilgan vatanparvarlik tarbiyasi yoshlar orasida jinoyatchilikning oldini olishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Tadbir bu masalalarga alohida to'xtab o'tildi. Shuningdek, yoshlarni kasbga tayyorlashdek muhim masala ham e'tibordan chetda qolmadi.

Shu kuni tadbir ishtirokchilari harbiy qismda bunyod etilgan Adiblar xiyobonida bo'ldi. Jadidlarimizga bag'ishlangan ushbu xiyobon joriy yilda Jarqo'rg'on tumani hokimligi bilan hamkorlikda yaratilgan.

Viloyat hokimi Adiblar xiyobonidan olgan taassurotlari haqida gapirar ekan, eng avvalo, harbiy qism qo'mondonligiga minnatdorligini bildirdi, shuningdek bu kabi xiyobonlar har bir tumanda bo'lishi, eldoshlarimizning eng sevimli maskanlaridan biriga aylanib qolishi zarurligini ta'kidladi.

Tadbir nihoyasida Vatan himoyachilari bilan hamkorlikda ish olib borgan eng ilg'or yoshlar yetakchilari viloyat hokimligining rag'batlantiruvchi mukofotlari bilan taqdirlandi.

**III darajali serjant
Akbar AHMEDOV**
Termiz garnizoni

O'sib kelayotgan yosh avlodni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularda fuqarolik pozitsiyasini kuchaytirish hamda Vatanga sodiqlik, milliy qadriyatlarimiz bilan faxrlanish kabi tuyg'ularini shakllantirish, mamlakatimizda yoshlarning ilm olishlari uchun yaratilayotgan shart-sharoitlar va imkoniyatlardan unumli foydalanishlariga ko'maklashish maqsadida Mudofaa vazirligi qo'shinlarida turli ma'naviy-ma'rifiy va madaniy tadbirlar o'tkazib kelinmoqda.

Ana shunday tadbirlardan biri Mudofaa vazirligi Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va aloqa harbiy institutida bo'lib o'tdi. "Yoshlar oyligi" tadbirlari doirasida Zangiota tumani 1-sektor faollari va yoshlari ishtirokida tashkillashtirilgan mazkur tadbir "Rahbar va yoshlar uchrashuvi" deb nomlangan bo'lib, unda Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputati, O'zbekiston xalq shoiri, Mudofaa vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashi raisi Iqboljon Mirzaaliyev, Zangiota tumani hokimligi,

keng jamoatchilik vakillari, harbiy xizmatchilar, tuman yoshlari hamda kursantlar qatnashdi.

Tadbirda tashrif buyurgan yoshlar shu kuni oliy harbiy ta'lim muassasasida kursantlarga yaratilgan sharoitlar, zamonaviy o'quv sinflari, ilmiy tadqiqotlar laboratoriyalari, sport zali, institutda amalga oshirilgan yangi innovatsion loyihalar bilan yaqindan tanishdi. Shuningdek, Amir Temur va Jaloliddin Manguberdi tematik o'quv xonalarida harbiy xizmatchilar bilan suhbat uyushtirildi.

– Bu kabi tadbirlarning o'tkazilishi biz, yoshlar qalbida harbiy-vatanparvarlik tuyg'ularini yanada rivojlantirishda, harbiylik kasbga bo'lgan havas va qiziqishimizning ortishida muhim ahamiyat kasb etadi, – deydi tadbir ishtirokchisi Nodir Latipov. – Bugungi kunimiz taassurotlarga boy bo'ldi. Asosiysi, ko'p tengdoshlarim qalbida harbiylik kasbga havas uyg'ondi.

Sherzod EGAMBERDIYEV,
"Vatanparvar"

Vatanparvarlik tarbiyasi

Tarbiyada noodatiy yondashuv

Hozirgi davrda inson ongini boshqarish, tafakkuriga yot g'oyalarni singdirish, ichki xavfsizlik va barqarorlikni izdan chiqarishga bo'layotgan harakatlar har birimizni ogohlik va hushyorlikka chaqirib, mafkuraviy immunitetimizni mustahkamlashga chorlaydi. Bunday vaziyatda ayniqsa o'sib kelayotgan yosh avlod vakillarida vatanparvarlik tuyg'ularini mustahkamlash, ular bilan tizimli ishlarni tashkil etish o'ta muhim masalaga aylanmoqda.

Davlatimiz rahbari tashabbusi bilan yil boshida 4 mln nafar yosh 4 ta sektor kesimida 6 ta huquq-tartibot va mudofaa organiga otaliqqa biriktirilib, yangicha yo'nalishda ishlash tizimi belgilandi. Bu borada Mudofaa vazirligi tomonidan yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va bandligini ta'minlash borasidagi ishlarni manzilli hayotga keng tatbiq etish bo'yicha aniq chora-tadbirlar olib borilmoqda.

Xorazm viloyatida o'tkazilgan respublika o'quv seminari mazkur yo'nalishda "Xorazm viloyati tajribasi" asosida amalga oshirilayotgan ishlar bilan yaqindan tanishish, jarayonda kuzatilayotgan muammo-kamchiliklarni

muhokama qilish va bartaraf etish, shuningdek bu yo'nalishda o'zaro hamkorlikni mustahkamlashga qaratilgani bilan ahamiyatli bo'ldi.

Shimoli-g'arbiy harbiy okrug qo'shinlari qo'mondonligi tashabbusi bilan shu yilning fevral oyida Xorazm viloyatidagi "Yangiariq" umumqo'shin poligonida mahalladagi yoshlar bilan ishlashning yangicha tizimini keng joriy qilish bo'yicha 500 nafardan ziyod mahalladagi yoshlar yetakchilarini jalb qilgan holda ikki kunlik o'quv-uslubiy yig'in tashkil etildi. Ushbu yig'in birinchi marotaba Xorazm viloyatida tashkil etilib, yuqori samaradorlikka ega bo'lgani uchun uni "Xorazm tajribasi" sifatida boshqa hududlarda ham keng

joriy etish bo'yicha amaliy ishlar olib borilmoqda.

Ikki kun davom etgan o'quv-seminar Urganch va Xiva shaharlari, shuningdek Yangibozor tumanida tashkil etildi.

O'quv-seminar avvalida ishtirokchilar Urganch shahri markazida joylashgan Jaloliddin Manguberdi haykali poyiga gul qo'yish marosimida qatnashdi. Shundan so'ng ishtirokchilar Mudofaa vazirligiga qarashli Jaloliddin Manguberdi nomidagi harbiy akademik litseyga tashrif buyurdi.

Tadbir mehmonlarning litsey hududi bo'ylab sayohatidan boshlandi. Zamonaviy ta'lim-tarbiya, ilm-fan va kommunikatsiya texnologiyalaridan saboq berish, laboratoriya va

ixtirochilik ishlari bilan shug'ullanish imkoniyatiga ega bo'lgan litsey haqiqatan ham oldingi avlod yoshlari uchun orzu qiladigan ta'lim maskani bo'lsa, bugungi yoshlar uchun jahon standartlariga mos eng so'nggi sharoitlarda zamonaviy ta'lim olish imkonini yaratdi.

Litseyda o'tgan yig'ilishda mamlakatimizda yoshlar bilan ishlashning yangicha tizimi va uning afzalliklari, bugungi yosh avlod vakillariga berilayotgan imtiyozlar, qulaylik va e'tibor haqida fikr-mulohazalar bildirildi. Shuningdek, kunning ikkinchi yarmida shahardagi Voyaga yetmaganlarga ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatish markazi hamda IT-parkda otaliqqa olingan yoshlarni to'g'ri yo'lga

solish va bandligini ta'minlash yo'nalishida olib borilayotgan ishlar bilan yaqindan tanishildi.

O'quv-seminarda O'zbekiston Respublikasi Mudofaa, Ichki ishlar, Favqulodda vaziyatlar, Adliya vazirliklari, Davlat xavfsizlik xizmati, Milliy gvardiya, prokuratura organlari, Yoshlar ishlari agentligi, O'zbekiston mahallalar uyushmasi, viloyat hokimligi va mutasaddi tashkilotlarning rahbar xodimlari, shuningdek 14 ta hududda otaliqqa biriktirilgan yoshlar bilan ishlashga mas'ul bo'lgan xodimlar ishtirok etdi.

**Kichik serjant
Abdullajon UMARALIYEV**
Shimoli-g'arbiy harbiy
okrug matbuot xizmati

Hayotiy tajribalar o'rtoqlashildi

Chirchiq oliy tank qo'mondonlik-muhandislik bilim yurtida keksa avlod vakillarini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirish, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash va harbiy xizmatga qiziqishini kuchaytirishda nuroniylarning hayotiy tajriba va bilimlarini yetkazish maqsadida uch avlod uchrashuvi o'tkazildi. "Nuroniylar" jamg'armasining tashabbusi bilan jamg'armaning Toshkent viloyati Chirchiq shahri bo'limi, "Veteran" tashkiloti hamda oliy harbiy ta'lim muassasasi hamkorligida o'tkazilgan mazkur tadbirida nuroniylar, kursantlar hamda yoshlar ishtirok etdi.

Dastlab keksa avlod vakillari hamda yoshlar oliy ta'lim muassasasi faoliyati bilan yaqindan tanishdi. Ayniqsa, ta'lim muassasasining shonli tarixidan so'zlovchi muzeyga uyushtirilgan ekskursiya yosh avlod vakillarining xotirasida muhurlanib qoldi.

So'ngra nuroniylar, yoshlarni bir joyga jamlagan "Uch avlod uchrashuvi" tadbiri o'tkazildi. Tadbir davomida so'zga chiqqan yoshi ulug'larimiz yig'ilganlar bilan o'zlarining boy hayotiy tajribalarini o'rtoqlashdi, kelajak avlodga jamiyatda o'z o'rnini topishlari uchun yo'l-yo'riq va maslahatlarini berdi.

Samimiy muloqot kuy-qo'shiq va raqslarga ulanib ketdi. Yakunda esa bir guruh nuroniylar tadbirdagi faol ishtiroki va yoshlarni tarbiyalashdagi xizmatlari uchun esdalik sovg'alar bilan taqdirlandi.

Sherzod EGAMBERDIYEV,
"Vatanparvar"

Qo'mondon va yoshlar

Yoshlarni ona yurtga sadoqatli, vatanparvar qilib tarbiyalash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Shu munosabat bilan Toshkent viloyatining Olmaliq shahridagi "Metallurg" madaniyat saroyida "Yangi O'zbekiston yoshlari, birlashaylik!" shiori ostida qo'mondon va yoshlar uchrashuvi bo'lib o'tdi.

"Yoshlar oyligi" doirasida tashkil etilgan tadbirida harbiy orkestr jamoasi muddatli harbiy xizmatchilar hamda 400 nafardan ortiq o'quvchini musiqa sadolari ostida kutib oldi. So'ng 5 muhim tashabbus yo'nalishlaridan biri bo'lmish xotin-qizlar bandligini ta'minlash bo'yicha bo'sh ish o'rinlari yarmarkasi, kitoblar, jangovar qurol-aslahalar, madaniyat va san'at yo'nalishlarida ko'rgazmalar tashkil etildi.

Tadbirida Mudofaa vazirligi qo'mondonligi qo'mondoni polkovnik Jur'at Yoqubov va Olmaliq shahri hokimi Qobil Hamdamov mamlakatimizda yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash borasida amalga oshirilayotgan islohotlar haqida batafsil ma'lumot berdi. Tadbirning badiiy qismida yosh avlodni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash borasida amalga oshirilayotgan

ishlar aks ettirilgan videorolik, faxriy qorovulning ko'rgazmali chiqishlari, harbiy xizmatchilar tomonidan sahnalashtirilgan "Jadidlar" nomli sahna ko'rinishi va ona Vatanni madh etuvchi kuy-qo'shiqlar ijro etildi.

Samimiy va ochiq muloqot tarzida kechgan tadbir yakunida eng faol ishtirok etgan o'quvchilar hamda lotereya tarzida o'ynalgan omadli chipta egalari qimmatbaho sovg'alar topshirildi.

Shu kuni Mudofaa vazirligiga qarashli Qoraqalpog'iston Respublikasi Taxiatchosh tumanida joylashgan harbiy qismda tuman hokimligi, Nukus harbiy prokurori hamda qator jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda tumanda istiqomat qiluvchi o'quvchi-yoshlar bilan rahbar va yoshlar uchrashuvi o'tkazildi. Unda o'g'il-qizlar o'rtasida sportning turli yo'nalishlari bo'yicha musobaqa uyushtirildi.

Harbiy xizmatchilar tomonidan ko'rgazmali qo'ljangi chiqishlari namoyish etildi.

Tadbirida polkovnik J. Yoqubov va Taxiatchosh tumani hokimi Doniyor Qurbonov Vatan taqdiriga daxldorlik hissini kuchaytirish, tinchlik va xavfsizlikni ta'minlash, yot g'oyalar, jinoyatchilikka qarshi kurash hamda sog'lom turmush tarzini keng targ'ib qilish, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda milliy armiyamizning o'rni va roli haqida so'z yuritdi. O'quvchi-yoshlar o'zlarini qiziqtirgan savollarga batafsil javob oldi.

Yakunda respublika va xalqaro turnirlarda yuqori natijalar ko'rsatib kelayotgan, shuningdek tadbir davomida o'z iste'dodini namoyon etgan faol yoshlar hamda sport musobaqalari g'oliblari esdalik sovg'alar bilan taqdirlandi.

Kapitan Ahror SAFARALIYEV

Davlatimiz mustaqilligi, uning hududiy xavfsizligi va xalq osoyishtaligini ta'minlashda mafkuraviy kurashning o'rni juda muhim. Ijtimoiy tarmoqlarda aholi ongiga yot g'oyalarga, diniy, madaniy hamda ma'rifiy merosimizga uyushtirilayotgan tajovuzlarga mafkuraviy immunitetni oshirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

MAFKURAVIY IMMUNITETNI MUSTAHKAMLASH YO'LIDA

Muallif suratga olgan

Internet va axborot texnologiyalari shiddat bilan rivojlanib borar ekan, mafkuraviy kurashning yangi ko'rinishlari paydo bo'ladi. Har bir sohada bo'lgani kabi milliy armiyamiz safida ham ana shunday yot g'oyalarga qarshi kurashning turli mexanizmlari ishlab chiqilgan. Ulardan biri ofitser kadrlarning diniy bilimini oshirish uchun tashkil qilingan doimiy o'quv kurslaridir.

O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi harbiy xizmatchilari har yili Xalqaro islom akademiyasida 10 kunlik

o'quv kurslarida olingan bilimlari orqali mustaqilligimizni asrash, har qanday tajovuzga qarshi kurashish, yurt himoyachisi nomini sharaf bilan oqlash, Qurolli Kuchlarimizda yuqori jangovar shaylik, barqaror axloqiy-ruhiy holat hamda shaxsiy tarkibning uyushqoqligini ta'minlab kelmoqda. Muntazam tashkillashtirib kelinayotgan 72 soatlik o'quv kursida harbiy qism komandirlari, ularning tarbiyaviy va mafkuraviy ishlar bo'yicha o'rinbosarlari tinglovchi sifatida qatnashishi yo'lga qo'yilgan

va bugungi kunda o'nlab harbiy xizmatchilar mafkuraviy immunitetni oshiruvchi nazariy mashg'ulotlarda o'z bilimlarini oshirib bormoqda.

Navbatdagi o'quv kursi davomida Xalqaro islom akademiyasining tajribali professor-o'qituvchilari tomonidan mamlakatimiz tarixida ro'y bergan Birinchi va Ikkinchi Renessans davri va islom sivilizatsiyasining jahonda tutgan o'rni mavzularidagi darslar o'tilmoqda. Mudofaa vazirligi qo'shinlarida xizmat burchini

o'tayotgan ofitserlar akademiya muzeyida saqlanayotgan nodir qo'lyozma asarlarning asl hamda ko'chirma nusxalari tarixi bilan yaqindan tanishib, axborot-resurs markazida mavzuga oid ma'lumotlarni olgan holda o'z mafkuraviy immunitetini oshirib borayotgani e'tiborga molik. O'quv kursi yakunida tinglovchilarga sertifikatlar topshiriladi.

Asror RO'ZIBOYEV,
"Vatanparvar"

Ta'lim

Milliy armiyaning salohiyatini va nufuzini oshirish, harbiy ta'lim darajasini yanada yuksaltirish, ta'lim sifatini ilg'or xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, bu boradagi islohotlarni yangi bosqichga olib chiqish oliy harbiy ta'lim muassasalari oldiga qo'yilgan asosiy vazifalardan biridir.

G'ALVIR SUVDAN KO'TARILMOQDA

kursantlari ham yakuniy davlat attestatsiyasini topshirmoqda. Jarayonda bo'lajak ofitserlar o'zlarining mutaxassisliklari hamda gumanitar fanlar, taktik-maxsus tayyorgarlik, xorijiy tillar va jismoniy tayyorgarlik bo'yicha o'tgan yillar davomida olgan nazariy hamda amaliy bilimlarini oqlashga harakat qiladi.

Kursantlarga yakuniy davlat attestatsiyasiga

Yakuniy davlat attestatsiyasi komissiyasi a'zolari kursantlarning bilim darajasi zamonaviy davlat ta'lim standartlari talablariga qanchalik muvofiqligini shaffof va xolisona baholamoqda.

Darvoqe, bu yil institutni Markaziy Osiyo davlatlaridan kelgan xorijlik kursantlar ham bitiradi. Ayni kunlarda ular ham soha mutaxassisligi bo'yicha yakuniy davlat attestatsiyasini topshirmoqda.

Oliy harbiy ta'lim muassasalarida bo'lajak ofitserlar uchun "g'alvir suvdan ko'tariladigan palla" boshlandi. Chunki

yakuniy davlat attestatsiyasi bitiruvchi kursantlarning ta'lim maskanida qay darajada bilim va malakaga ega bo'lganini sinovdan o'tkazadi.

Jumladan, ayni kunlarda Mudofaa vazirligi Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va aloqa harbiy instituti 5-bosqich

tayyorgarlik ko'rishlari uchun professor-o'qituvchilar tomonidan qo'shimcha konsultatsiyalar o'tilgan.

Mayor Sherqo'zi HAKIMOV
Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va aloqa harbiy instituti

HARBIIY XIZMATCHILARDA LIDERLIK XISLATI

Bugungi kunda ixcham va professional armiyani shakllantirish butun dunyo davlatlarida dolzarb masalalardan bo'lib qolmoqda. Ayni vaziyatda armiyani boshqarish yetuk kadrlarga, xususan lider harbiy xizmatchilarga bo'lgan talabning muhimligi asosiy o'rin egallamoqda.

Ushbu yo'nalish borasida mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar samarasi shuni ko'rsatmoqdaki, Qurolli Kuchlarimizni o'z vaqtida turli xavf va xatarlarga javob bera oladigan hamda uni zamon talablari asosida shakllantirish bo'yicha keng ko'lamli ishlarning olib borilishi davom etmoqda.

Amaliyotda ko'rinib turganidek, zamonaviy qurolli mojarolardan tortib, toki keng ko'lamli kuch va vositalarni qo'llash orqali olib boriladigan turli operatsiyalar ham kam sonli bo'linmalar, guruh va otryadlar tomonidan amalga oshirilmoqda. Ushbu zamonaviy qurolli mojaro va turli operatsiyalardagi maxsus harbiy topshiriqlarni bajarishda kichik komandir – liderlarning o'zni va roli muhimligicha qolmoqda.

Harbiy xizmatchilardagi liderlik xislatini shakllantirishga maxsus harbiy ta'lim-tarbiya orqali erishiladi. Bu borada dunyoning yetakchi mamlakatlari, xususan AQSh va NATOga a'zo davlatlar armiyalarida liderlarni tayyorlash va tarbiyalash ishlariga katta e'tibor qaratilgan.

Urush va qurolli mojarolardagi tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, erishiladigan muvaffaqiyat va yutuqlar ko'p jihatdan tajribali harbiy yetakchilarga bog'liq. Bunday shaxslarni shakllantirish esa ulardagi ma'naviy-axloqiy va ruhiy tayyorgarlikni mustahkamlashni taqozo etadi.

Xorijiy davlatlar harbiy xizmatchilarida liderlik xislatlarini shakllantirish masalalarida ofitserlar faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan o'z mamlakatidagi harbiy tajribani hamda armiyani shakllantirishga oid ilg'or tajribalarni o'zlashtirib, ularni amaliyotda qo'llay olish qobiliyati bilan belgilanadi.

Harbiy xizmatchilardagi liderlik xislatlarini yoritishda AQSh armiyasi tajribasi alohida o'ringa ega.

Birinchiidan, tarixdan bilamizki, armiya liderlikning ming yillik tajribasiga ega bo'lgan maktabdir. O'tmishdagi deyarli barcha sarkardalar, mashhur liderlar – mohir jangchi, barcha mashhur jangchilar esa yaxshi liderlar bo'lgan.

Ikkinchiidan, XX asr oxiri va XXI asr boshlaridagi olib borilgan harbiy harakatlar, qurolli mojarolar tajribalaridagi asosiy ilmiy-tadqiqot ishlari ham shuni ko'rsatmoqdaki, aynan AQSh Qurolli Kuchlarida liderlik xislatlarini shakllantirish doimiy ravishda mavjud bo'lib kelgan va davom ettirilmoqda.

Bugungi kunda AQShda Pentagon rahbariyati asosan shaxsiy tarkib bilan ishlovchi ofitserlarni tayyorlash masalasiga katta ahamiyat berib kelmoqda. Bu borada Pentagonning rasmiy hujjatlari harbiy pedagoglardan kadetlarni (*harbiy bilim yurti kursanti*) tayyorlashning mazmun-mohiyati asosan ofitser-liderlar tayyorlashga qaratilishi lozimligini, bunday liderlar o'z bilim va salohiyatlari orqali qo'l ostidagilarni qo'yilgan vazifalarni bajarishga undash va yo'naltirishga qobiliyatli bo'lishlarini talab qilmoqda.

AQSh Mudofaa vazirligi mutaxassislarining tahliliga ko'ra, harbiy ta'lim muassasalaridagi harbiy intizomga oid fanlarning jami o'quv soatlari soni 15 foizdan oshib ketmasligi lozim. Buning uchun bitiruvchiga bo'lgan asosiy talab, birinchi navbatda, yuqori intellektual salohiyatga va keng ma'lumotga ega ofitser kadrlarni tayyorlash, bunday ofitser kelajakda harbiy qismga borganida o'z mutaxassisligini oson o'zlashtira oladigan bo'lishi lozim. Shuning uchun ham tabiiy va intizomga oid fanlar AQSh harbiy ta'lim muassasalari kursantlarining birinchi bosqichida 50 foizgacha, ikkinchi bosqichida 30 foizgacha, uchinchi bosqichida 60 foizgacha hamda to'rtinchi bosqichida esa 70 foizgacha qisqartiriladi. Kursantlar chuqurlashtirilgan holda ko'proq siyosat, tarix, psixologiya, huquqshunoslik,

sotsiologiya, liderlik nazariyasi, harbiy rahbarlik asoslari, falsafa, jahon madaniyati, adabiyot, din, san'at va ingliz tilidan tashqari boshqa bir xorijiy davlat tilini o'rganadi.

AQSh harbiy bilim yurtlaridagi harbiy ta'limning o'ziga xos jihatlaridan yana biri shundaki, harbiy xizmatchilar, xususan ofitser-liderlarni tayyorlashda asosan ijodiy fikrlash va notiqlik san'atini o'rgatishga alohida e'tibor qaratiladi (*misol tariqasida, AQSh armiyasining qo'mondonlik-shtabi kolleji (Fort-Livenuort shahri, Kansas shtati) tomonidan tinglovchilarga notiqlik san'atini o'rgatish bo'yicha maxsus dastur ishlab chiqilgan va 1980-yildan boshlab amaliyotga tatbiq etilgan. Ushbu dastur mohirona, chiroyli (professional) o'qish, yozma va og'zaki nutq ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha mashg'ulotlarni o'z ichiga oladi.*)

Harbiy ekspertlarning ta'kidlashicha, bugungi kunda AQSh armiyasi "liderlik" bo'yicha rasmiy hujjatga (*ustav, doktrina*) ega bo'lgan dunyodagi yagona davlat. Mazkur doktrina o'zida boshqaruvchilar tajribasi, olimlarning tadqiqotlari hamda harbiy etika qoidalarini mujassam qilgan yaxlit hujjat. Ushbu hujjat harbiy boshqaruvchi qanday liderlik xislatlariga ega bo'lishi lozimligi haqidagi savollarga to'la javob beradi.

Doktrina talablaridan kelib chiqib, AQSh armiyasidagi liderlik xislatlari modeli "Bo'l-Bil-Bajar" (*Be-Know-Do*) konsepsiyasiga asoslangan. Ya'ni haqiqiy liderlarning barcha xislatlari 3 guruhga bo'lingan: "Bo'l" – bu ko'pincha genetik moyillik va tarbiya orqali aniqlanadigan shaxsning ichki fazilatlarini; "Bil" – bu fikrlash sifati va bilimlar majmui; "Bajar" – liderning muayyan harakatini samarali ravishda amalga oshira olish qobiliyati. Bunda shaxsiy xislatlar (*Bo'l*) va bilim (*Bil*)larning majmui shaxsga o'z liderlik qobiliyatlarini (*Bajar*) yanada rivojlantirishga imkon yaratib beradi.

Xulosa tariqasida mazkur liderlik xislatlari modelining boshqa modellardan farqi, o'zida nafaqat obyektiv baholashni murakkab bo'lgan xislatlarini hamda fe'l-atvorlarini jamlaydi, shuningdek lider bajarishi lozim bo'lgan xatti-harakatlarning batafsil tavsifini beradi va liderni tinimsiz ravishda o'z ustida ishlash, liderlik mahoratining barcha yangi pog'onalarini egallash va ulardan har qanday vaziyatda oldiga qo'yilgan vazifani bajarishda foydalana olishga undaydi.

**Polkovnik
Askar YO'LDOSHEV,
Qurolli Kuchlar
akademiyasi dotsenti**

Askar onasiga ehtirom

Hayotimda ilk bor o'zim uchun vaqt ajratdim. Ta'tilda Jizzax viloyatining Zomin tumanida joylashgan "Azim Zomin shifo" sanatoriysida dam oldim. Tog' etagida joylashgan muassasaning ta'rifiga til o'jiz. Bahorning so'nggi oyida bu yerlar yanada yashnab ketar ekan. Jiyda gullari ifori ochiq derazalardan xonalarga ham kirib keladi. Balkondan tashqariga boqsangiz, olis-olislardan archazor tepaliklar ko'zingizni quvontiradi.

Surat tahririyat arxividan olindi

Bunday joyda birinchi marta bo'lganim uchun davolanish vaqtini to'g'ri taqsimlay olmadim. Shuning uchun navbatimni uzoqroq kutishga to'g'ri kelib qoldi. O'zimni begonalar orasida qolgan boladek his qildim. Shunday kutish vaqti bir ayol kelib yonimga o'tirdi, salomlashdik.

– Qaysi xonaga joylashdingiz? – deb so'radi.

Rostini aytsam, g'ashim keldi: nima ishi bor ekan qaysi xonaga joylashganim bilan. Xonam raqamini aytgan edim sevinib ketdi.

– Onam bilan hamxona ekansiz, dam olishga onamni olib kelganman, – dedi, – huv anavi ayol-da, qarang.

U ko'rsatgan tomonga qaradim-u, boshimni irg'ab qo'ya qoldim. Chunki u tomonda bir nechta ayol bor edi.

Shu bilan uning qiziqishi tamom bo'lgani yo'q. Qayerdan keldim, bolalarim nechta, qizmi, o'g'limi, qayerda ishlayman... Navbatim esa hadeganda kelavermasdi. Suhbatimiz qizigandan qizidi. Ayniqsa, mening harbiy muxbir ekanimni bilganidan so'ng suhbatimiz avj oldi. U gapirdi, men tingladim. Ismi Dilrabo ekan.

Xotiram yaxshi, tinglaganlarim tasmaga yozilgandek yodimda qoladi. Keling, bu kirishimli ayolning, ya'ni Dilraboning deganlarini siz ham tinglang. Tinglashga arziydi-da:

– Zomin tumanining Dashtobod shaharchasida yashaymiz. Uch o'g'lim va bittagina qizim bor. Novvoychilik qilamiz. Yengil ish emas, anchagina mashaqqatlari bor. Ko'p hollarda tungi uyqudan voz kechib ishlaymiz. Avval erim ikkalamiz ishlardik, sekin-asta o'g'illarimiz kira boshladi yonimizga. Og'ir ish bo'lishiga qaramasdan, to'ng'ichim shu ishini tanladi. Ikkinchi o'g'lim: "Yo'q, men sizlar kabi bunday og'ir ishda umrimni o'tkazishni istamayman, o'qiyman", dedi. Moliya yo'nalishida o'qidi, ishlayapti. Kichik o'g'lim ham otasining qo'lidani ishini oldi.

Bilasizmi, novvoylik yaxshi kasb, shu kasb orqasidan halol rizq yediririk farzandlarimizga. Shunday bo'lsa-da, kichik o'g'lim ham shu kasb boshini tutishini istamadim. Harbiy bo'lsa, deb ich-ichimdan orzulandim qo'yardim. O'zi bilan gaplashsam, ishtiyoqi balanddek harbiylikka. Ana-mana deguncha armiyaga boradigan fursati ham kelib qoldi. Harbiy xizmatga hamma tomondan mos keldi. Sevinganimni ko'rsangiz...

Harbiy qasamyod qabul qiladigan kuni bordik. Juda uzoq yurdik, olis ekan-da. Surxondaryoda Xayrobod degan joyda xizmatini o'tayapti. Harbiy qismni ko'rsangiz, endi, bir chiroyli, bir chiroyli. Harbiy qism shunday bo'ladi, deyshisalar, ishonmagan bo'lardim ("Yo'g'-ey, dedim, hech o'sha joylarni ko'rmagandek hayratlanib"). Yuksak tog'lar ko'rinish turibdi. Tog'dek-tog'dek yigitlar xizmat qilar ekan. Atrof toza-ozoda. Ha, aytganicha, Prezidentimiz borgan ekanlar o'sha harbiy qismga. O'sha yerda xizmat qilayotgan yigitlardan eshitdim.

Harbiy qasamyod ham juda yaxshi o'tdi. Birortasi ham hayajonini bildirgani yo'q. Bo'lmasa, shuncha ota-onalar, mehmonlar qarshisida o'zi bo'lmaydi-ku, Harbiy qasamyod qabul qilishning.

Nazarbek o'g'limni harbiycha kiyimda ko'rib, quvonganimdan o'zimdan ketib qolay dedim. Juda o'zgaribdi, ko'zga yaqin bo'libdi, ko'rkamlashibdi, ulg'ayib qolganini his qildim. Bizni ko'rib o'g'limning ham sevinchi ziyoda bo'ldi, ayniqsa,

singilchasi Solihani qattiq sog'ingan ekan, bag'ridan bo'shatmadi. Komandiri kelib: "O'g'illaringizning yotadigan joylarini, mashg'ulot xonalarini ko'ring, komandirlari bilan tanishing, bolalaringizdan ko'nglingiz to'q bo'lsin", dedi. Aytganidek qildik. Nazarbek bolam bilan gaplashsam, harbiy xizmatda qolish niyati bor. Qarang, muddatli harbiy xizmatdan o'ng, agar, o'zi ming istasa ham ota-onasining roziligi bo'lmasa, shartnoma asosida xizmatni davom ettira olmas ekan. Men-ku jon deb rozi bo'laman, dadasi nima der ekan? Ichimga sig'dirolmay, bolamning istagini dadasiga yetkazdim. O'ylanib qoldi. Demak rozi emas, deb o'yladim. Biroz kutay-chi, dedim-u, sabrim yetmadi. Yana Nazarbek haqida gap ochdim. "Agar shu sohada o'qib, oliy ma'lumotli bo'lishga harakat qilsa, roziman!" Lahzalar ichida bu xabarni askar o'g'limga yetkazdim. Javob kutayotgan edi-da...

Askar onasi Dilrabo bilan suhbatimiz yana davom etishi mumkin edi, navbatim kelib qoldi. Ishonasizmi, u bilan suhbatdan keyin men o'zimni bu yerda begona his qilmay qo'ydim. Ona yurtning qayerida bo'lmay, men Vatan himoyachilarining onasi, opasi yo singlisini uchrataman. Men ham ularning biriman. Demak begona emasman!

Alp onadan tug'iladi, degan Ota so'zimiz bor. Askar o'g'lon Nazarbekning onasi bilan tasodifan suhbatimizda men bunga yana bir bor amin bo'ldim. Vatan onadan boshlanadi!

Hamxonam Dilraboning onasi esa qizining tamoman aksi ekan. Kamgap, tortinchoq. Qizi bilan tanishganimni aytsam, xijolat bo'lgandek jilmayib: "Men unga ko'p aytaman, unaqa qilma, ko'p gapirishing hammaga ham yoqavermaydi, desam: ayajon, odamlar bir-biri bilan gaplashishi kerak, deb o'zinikini ma'qullaydi".

Ha, askar onasi haqli, odamlar bir-biri bilan gaplashishi kerak, muloqot qilishi kerak!

Inobat IBROHIMOVA,
"Vatanparvar"

Musobaqa

Armiya qo'ljangi bahslari

Nukus garnizonidagi harbiy qismlarning birida sportning armiya qo'ljangi turi bo'yicha o'tkazilgan musobaqada shiddatli janglar va kuchli zarbalar texnikasi namoyish etildi.

Ta'kidlash kerakki, o'zida boks, taekvondo, kurash, karate, sambo kabi yakkakurashlarni birlashtirgan qo'ljangi sport turida kuchli bo'lishdan tashqari yuqori texnika talab etiladi. Shuningdek, armiya qo'ljangi sport turi bir nechta yakkakurashlardan iborat bo'lgani uchun bellashuvlarda chidamli, irodali, uddaburon sportchilar ko'proq muvaffaqiyatlarga erisha oladi.

8 ta vazn toifasida bellashgan pahlavonlar uch daqiqadan iborat bir raund davomida raqibiga ko'proq zarba berishi, og'rituvchi va kurash usullarini qo'llashi hamda uni taslim etishi zarur edi.

100 nafarga yaqin ofitser va serjant bilan birga yaqinda armiya safariga kelib qo'shilgan muddatli harbiy xizmatchilarning ham ishtiroki yoshlar o'rtasida bu sport turi ommalashayotganidan dalolat beradi.

Musobaqada malakali hakamlar hay'ati tomonidan bahslarni adolatli va shaffof baholash mexanizmi o'rnatildi. Jangda g'oliblar bo'lgani singari mag'lubiyatga uchraganlar ham bo'ldi. Jamoadoshiga ruhiy dalda berib turgan safdoshlari ham xuddi jang maydonida bellashgandek butun hudud muhitini katta raqobat maydoniga aylantirdi.

Musobaqaning tantanali yopilish marosimida g'olib va sovrindorlarga medal, diplom va faxriy yorliqlar topshirildi. G'olib jamoa harbiy qism komandirining ko'chma kubogi bilan taqdirlandi.

Faxrli birinchi o'rinni qo'lga kiritgan harbiy xizmatchilar harbiy qism sharafiga bosqichida himoya qilish imkoniyatiga ega bo'ldi.

Kichik serjant Abdullajon UMARALIYEV
Shimoli-g'arbiy harbiy okrug matbuot xizmati

Yosh avlodga milliy tushunchalar, avvalo, xalq o'yinlari orqali singdiriladi. Ota-bobolarimiz farzandlariga qadimiy xalq qahramonlari, ularning yovuz kuchlarga qarshi olib borgan janglari, g'alabalari, matonat va sadoqat, birodarlik hamda hamjihatlik fazilatlarini g'oyasi ifodalangan rivoyat va afsonalar, ertak hamda dostonlar aytib berishgan. Shu tariqa bolalar milliy o'yinlar va aytimlar ta'sirida rostlik, halollik, haqiqat yo'lida kurashish kabi tushunchalarni qalblariga tiyran singdirgan.

BOLALARIMIZ XALQ O'YINLARI BILAN ULG'AYSIN!

“Quvlashmachoq”, “Podachi”, “Soqqa”, “Bekinmachoq”, “Chaqqonlar va merganlar”, “Ko'kterak”, “Lanka”, “Yetti tosh”, “Chavandoz”, “Besh tosh”, “Chillik” kabi milliy o'yinlar o'sib kelayotgan yoshlarda kurashuvchanlik hissini oshirishda muhim bosqich sifatida qaralgan. Shuningdek, ko'pkari, “Qiz quvdi”, “Kim uzoqqa otadi?” mashqlari qadimiy milliy an'alarimiz sirasiga kiradi.

Xo'sh, xalq og'zaki ijodida ming yillardan buyon yashab kelayotgan xalq o'yinlari yosh avlodga nimalarni o'rgata oladi? Bu yo'nalishda folklorshunos olimlarimiz tomonidan chuqur ilmiy izlanishlar olib borilgan bo'lib, ularning ayrimlarini keltirish orqali milliy o'yinlarimiz mohiyatida yotgan insoniylik, halollik, to'g'riso'zlik kabi fazilatlarini tahlil qilishga urinamiz.

Masalan, o'yinlarda mag'lub bo'lgan bolalarni masxara qilmaslik, ularning xato va kamchiliklarini birgalikda hal etish orqali jamoada mehr-oqibat rishtalarini mustahkamlash, ko'plab insoniy sifatlarni shakllantirishga erishgan.

Yoshlarda ana shunday sof tuyg'ularning shakllanishida ertak va dostonlarning o'rni nihoyatda katta. Qadimdan bo'ri, ilon, ot va boshqa bir qator hayvonlar ertaklarimizning asosiy qahramonlari bo'lib kelgan. “Bo'ri”, “Cho'loq bo'ri”, “Ilon og'a”, “Ayi polvon” kabi ertaklar shular jumlasidan.

Biz quyida botirlik va jasorat ruhida ayrim ertak va dostonlar kompozitsiyasi misolida qahramonlarning ulg'ayish davriyligi, unga ta'sir etuvchi omillar, qahramonlarning qahramon maqomiga erishishi kabi bosqichlarni tahlilga tortamiz. Avvalo, sevgi-muhabbat, qahramonlik, sarguzasht,

jang lavhalari aks etmagan dostonlarning o'zi yo'q. Qaysi dostonni eshitmang yoki o'qimang, albatta, asar qahramoni mardligi, jasorati bilan bizda hurmat qozonadi. Albatta, u kimnidir sevadi va uzoq safarga o'tlanadi.

Masalan, “Cho'loq bo'ri” ertagida podshohning kenja o'g'li afsonaviy tilla qushni olib kelish uchun safarga chiqadi va cho'loq bo'riga duch keladi. Unga non beradi. Bo'ri ham undan yordamini ayamaydi. Qush uchun safarga chiqqan bola bir qiz va ot bilan uyiga qaytadi. Yo'lida akalarining holidan xabar oladi. Ammo akalari uning ko'zlarini o'yib, chohga tashlaydilar. Ertak oxirida kenja o'g'li baribir murod-maqsadiga yetishadi, akalari esa jazolanadilar.

“Kenja botir”, “Uch og'a- ini botirlar”, “Ziyod botir”, “Qilich botir”, “Botir mergan va chaqimchi”, “Olmos botir”, “Bektimir botir”, “Bo'zchi botir”, “Xamir Botir”, “Qiron botir” kabi ertaklarda mardlik, jasorat, har qanday xatarlarni yengib o'tish, jangovarlik, saxiylik, to'g'rilik elementlari jo'sh urib tursa, “Pahlavon Rustam”, “Erkenja”, “Quyosh yerining pahlavoni”, “Shamshirboz”, “Bunyod polvon”, “Ermana mergan”, “Qilichqora”, “Mayizpolvon” kabi o'zbek xalq ertaklarida bilagi zo'r botirlarning sarguzashtlari, to'siq va dushman hiylalaridan mardonavor o'tishlari ishonarli tarzda aks ettirilgan. Bir so'z bilan aytganda, xalq ertaklarida el-yurtini ko'z qorachig'iday avaylab saqlovchi ajoyib qahramonlar ulug'lanadi; ayollarning haq-huquqlari himoya qilinadi; uzoq masofalar yaqin qilinadi; kishilar xarakteridagi yaramas odatlar, noma'qul illatlar tanqid ostiga olinadi; mardlik, epcillik, dovyuraklik, mehnatsevarlik, halollik, vafodorlik, saxiylik g'oyalari ulug'lanadi.

Qahramonlik va botirlik ifoda etilgan ertaklarda botirlar obrazi orqali axloq va odamiylik, donishmandlik, jasurlik, zulm va adolatsizlik qoralanib, haq yo'ldan ortga qaytmaslik, ezgulikning g'alabasi kuylanadi (“Uch og'a- ini botirlar”, “Botir mergan va chaqimchi”, “Olmos botir”, “Bektimir botir”).

Masalan, “Uch og'a- ini botirlar” ertagini olaylik. Ertak syujeti ota nasihati bilan boshlanadi. Bu ko'pgina ertaklarga xos bo'lgan xususiyat. Ota o'z o'g'illarini qo'rqmas, jasur qilib voyaga yetkazadi. Farzandlarini o'z yo'lini topish maqsadida safarga otlantirar ekan, jumladan shunday deydi: “Birinchidan, sog'lom vujudli qilib o'stirdim – quvvatli bo'ldingiz. Ikkinchidan, yarog' bilan tanishtirdim – yarog' ishlatishga usta bo'ldingiz. Uchinchidan, qo'rqitmay o'stirdim – qo'rqoq bo'lmay botir bo'ldingiz, yana uchta narsani aytaman, eslaringizdan chiqarmanglar. To'g'ri bo'ling – bexavotir bo'lasiz. Maqtanchoq bo'lmang – xijolat tortmaysiz. Dangasalik qilmang – baxtsiz bo'lmaysiz. Bundan boshqasini o'zingiz biling. Qora toyni, saman toyni, ko'k toyni asbob-

anjamlari bilan tayyorlab qo'ydim. Xurjunlaringizni bir haftalik ovqat bilan to'lg'izdim. Baxtingizni topib olmoq uchun dunyoni ko'rgani yo'lga chiqing, dunyoni tanimay dunyo kishisi bo'lmaysiz. Baxt qushini ushlamoq uchun baxt oviga chiqing. Xayr o'g'illarim, – deb turib ketdi...

“Pahlavon Rustam”, “Birlashgan o'zar”, “Uch og'a- ini botirlar”, “Egri bilan To'g'ri”, “Ona yer farzandi” kabi ertaklarning asosini vatanparvarlik va dovyuraklikdan tashqari Vatan uchun jon fido qilish, yaxshi kasb-kor egasi bo'lish kabi chorlovlar yetakchilik qiladi.

“To'lg'onoy” ertagi o'zining hayotiyiligi va kulminatsion nuqtalarga boyligi bilan hatto jangnoma dostonlarga ancha yaqin keladi. Ertakning boshlanishi O'ratepa begi xalqdan oq uylikka qoracherik – odam so'ragani, ammo hech kimsadan darak bo'lmagani, Nazar degan kambag'al kimsa bu xabarni eshitib bola-chaqasi bilan bormoqchi bo'lgani, ammo To'lg'onoyning o'ziga yoshlikda unashirilgan Pardavoy ismli yigitga vafosi tufayli erkak libosida To'lg'on nomi bilan urushga o'zi yo'l olgani, qizning bundagi azoblari, qahramonliklari hikoya qilinadi.

Ertakda Barot polvon bilan Ollonazar polvonlarning gladiatorlarga o'xshab jang qilishi, xususan, “Qilich nayza shirqillashib, ot qo'yar maydon ichinda”, “Mard o'g'illarining bo'lar nomusi, ori”, “Erisin, tog'larning qori erisin, Yer ostida dushman tani chirisin”, kabi misralar “Go'ro'g'li” turkum dostonlari, “Alpomish”, “Rustamxon” kabi doston qahramonlarining jang uslubini yodga soladi.

“O'zbek folklori” kitobida keltirilishicha, momolarimiz, onalarimiz aytgan allalar, erkalamalar, aytimlar, topishmoqlar, tez aytishlar, ertak va qo'shiqlar bolaning tili, dunyoqarashining shakllanishiga xizmat qiladi. Xalq o'yinlari esa bolaning ham aqlan, ham jismonan ulg'ayishi uchun muhim omillardan biridir. Bola ana shu qadim an'ana va qadriyatlar ichida voyaga yetadi, biroq bugungi global jamiyatda ulg'aygani sari go'yo bu muhitga begona bo'la boshlaydi. Bu begonalik, eng avvalo, har qadamda o'z ta'sir kuchini ko'rsatayotgan “ommaviy madaniyat” ta'siridan boshlanadi. Bularning barchasi ma'naviyat ravnaqiga emas, aksiga xizmat qiladi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun esa ta'lim jarayonining barcha bo'g'inlarida, maktabgacha ta'limdan to'liq o'quv yurtida til o'qitishda, o'rganishda folklorga va yana folklorga qaytib ish ko'rish lozim bo'ladi.

O'zbek folklorida shunday o'yinlar borki, ularning mazmuni va yo'nalishi bolalarni keng fikrlashga, hozirjavoblikka o'rgatadi. Masalan, “Qovun sayli” o'yinini olaylik. Bunda yigitlar va o'smir bolalar ikkiga bo'linib, bir-birlariga qovunlarni otib, ularning shirinligi, tilimi tilni yorishini qo'shiq

qilib kuylashgan. Aytishuv shaklidagi bu qo'shiqning har bir to'rtligi “Qovun-qovunlar dedim” an'anaviy takrorlanuvchi misra bilan boshlanib, keyingi misralarda istalgan qovun nomi qo'shib ijro etilavergan:

*Qovun-qovunlar dedim,
Mazali qovunlar dedim,
Ey shirin-novvot dedim,
Gurvak qovunlar dedim.*

*Qovun-qovunlar dedim,
Shirin qovunlar dedim,
Oq bekozdi, ko'k bekozdi,
Qariqiz qovunlar dedim.*

Bolalar shular bilangina cheklanmaganlar, ijtimoiy-tarixiy taraqqiyot taqozosi bilan kattalar repertuariga daxldor ayrim folklor hodisalarini o'zlashtirib – “o'zlariniki” qilib borganlar. Bugungi kunda topishmoqlar, tez aytishlar va qo'g'irchoq teatrining tom ma'noda bolalarniki bo'lib qolgani hech kimda shubha uyg'otmaydi.

“O'zbek folklori” kitobida nafaqat jismoniy, balki aqliy rivojlanishni oshiradigan topishmoq janriga ham alohida e'tibor qaratiladi. “Chaldirmoq” ana shunday o'yinlardan biridir. Uni ko'pchilik yoki ikki kishi o'ynasa ham bo'ladi. O'yin avvalida shart belgilab olinadi. Masalan, kim yengilsa, ma'lum joygacha yelkasida ko'tarib borib kelish yoki boshqa biror shart aytiladi. Shundan keyin kelishuv bilan harflardan biri chaldirmoq quyuvchi, boshqasi yechuvchi bo'ladi. Masalan, shunday chaldirmoq aytiladi:

– Bir yigit otiga bir qizni mingashtirib ketayotgan ekan. Oldidan bir to'p lakak (*chillak*) o'ynayotgan bolalar chiqibdi. Shunda bolalardan biri sheriklariga: “Qaranglar, hov yigit birovning qizini olib qochib ketyapti”, – debdi. Bu gapni eshitib otga mingashgan qiz o'sha bolaga javob qilibdi:

*– Jonimning jononasi,
Boshimning parvonasi,
Bu yigitning onasi,
Mening onam qaynonasi.*

Raqib ma'lum muddat ichida javobni aytishi kerak. Deylik, raqib tomon u yigit qizga og'a ekanligini topdi. Shundan keyin shart bajariladi. Keyingi chaldirmoq aytish navbati yechgan bolaga keladi va o'yin ushbu tartibda davom qiladi. Yuzaki qaraganda biror-bir fikr, narsa, hodisa va ma'lum raqam, miqdorning chalg'itib aytilishi, raqibdan uning yechimini topish talab etilishi chaldirmoqlarni topishmoqqa yaqinlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, xalq og'zaki ijodi namunalarda bolalarimizning har tomonlama rivojlanishiga asos bo'ladigan ko'plab o'yinlar borki, ularni yuzaga chiqarish, amalda joriy qilish, ommaviy tarzda musobaqalar o'tkazish milliy qadriyatlarimizga hayot baxsh etadigan muhim bir qadam bo'lib xizmat qiladi.

**Bahodir QO'CHQOROV,
Qurolli Kuchlar
akademiyasi
katta o'qituvchisi**

FITRATNING LOYIHASI VA TURKISTONGA KELGAN IKKI QO'MONDON

Turkiston xalqlarining bir necha o'n yillab istibdod zulmi ostida qolishi, har qanday qo'zg'olon va qarshi harakatning shafqatsizlarcha bostirilishi chor hukumati va bolsheviklar davrida ham birdek davom etdi. Qo'qon va Xiva xonliklari, Buxoro amirligining dunyo siyosatidan bexabarligi, shariat qoidalariga mutaassiblarcha amal qilinishi, jahonda ilm-fanning yangi markazlari ochilib, dunyo mamlakatlari taraqqiy etayotgan bir vaqtda ta'lim "adab tayoq" bilan davom etishi tanazzulning asl sabablari edi.

CHORIZMNING YIQILISHI va bolshevizmning bosh ko'tarishi yillarida o'zgarishlar tarafdori bo'lgan jadidlar, ma'rifat istagan yoshlar, mustamlaka zulmidan aziyat chekkan mazlumlar tomonidan bir qancha tashkilot va uyushmalar, jamiyatlar tashkil qilinadi. Ana shulardan biri faoliyatida Fayzulla Xo'jayev, Fitrat, Usmon Xo'ja va boshqalar muhim rol o'ynagan yosh buxoroliklar harakati edi. Jahon o'zgarishlarini kuzatib tafakkur qilgan va aniq maqsadlar bilan o'z harakatini boshlagan hur fikrli jadidlar safidagi yosh buxoroliklarning ham maqsadi Turkiston hududlarida yashayotgan xalqlarni yorug'likka yetaklash, ezilgan millat qaddini tiklash va bu yo'lda mavjud hukumatni islohotlar yo'liga kiritish edi.

PETROGRADDA fevral inqilobi ro'y berganidan keyin Amir Said Olimxon 1917-yil 10-martda chor Rossiyasi tashqi ishlar vaziriga telegramma yo'llab, o'zi va xalqi Rossiyaning Buxoroning omon qolishi uchun himoyachi va samimiy do'st sifatida ko'rishini bildiradi. Unda: "Bugun, 1917-yil 10-martda rus askarlarining g'alabasini nishonlash maqsadida Buxoroning barcha masjidlarida ular nomiga duo va ibodat qilishlarini buyurdim", degan so'zlar ham bor edi. Bu paytda faol harakatga kirishgan yosh buxoroliklar ham Buxoroning davlat boshqaruvi, maorifi, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalarda islohotlar o'tkazish borasida Rossiya va uning hukumati yordamiga ko'z tutadi.

FAYZULLA XO'JAYEVNING "Buxoro inqilobining tarixiga materiallar" deb nomlangan asarida "Fitrat tomonidan ishlangan va yosh buxoroliklarning Markaziy qo'mitasi tomonidan tasdiq qilingan islohot loyihasi" nomli bob bor. Fitrat mazkur islohot loyihasida yer-mulk, soliq, suv taqsimoti, maorif, moliya va boshqa sohalarda islohotlar yo'nalishlarini jiddiy va asosli fikrlar bilan belgilaydi. Ayniqsa, milliy qo'shin borasidagi talab va xulosalar o'ta ahamiyatli. Fayzulla Xo'jayev yozadi:

"Birinci navbatda, loyiha askarning sonini orttirish masalasiga to'xtaydir. Rusiyaning bugungi hukumati bilan tuzilgan muohadaga binoan Buxoroning askari 12 mingdan iborat bo'lsa kerak edi, lekin amir shu muohadadan foydalana bilmadi. Askarni tuzishda Ovrupa usullarini kirgizish kerak. Askariy xizmat hamma uchun majburiy bo'lishi lozim.

Askariy xizmatga olinadurgan kishilar do'xturlar qaramog'idan o'tishlari kerak. Kasallar, mayiblar bundan ozod bo'ladilar.

Askariy xizmat muddati ikki yil. Yigirma ikki yoshga yetilgan har kim askariy xizmatga majburan chaqiriladilar.

Bundan keyin loyiha askarlarni o'rgatish va ta'min qilish masalasiga to'xtaldir. Loyiha juda katta kazarmalar ishlatishni, Buxoroda qo'mondonlar tayyorlash uchun harbiy maktablar ochishni, askar uchun xazinadan ovqat, kiyim, askarlarga oz bo'lsa ham, oylik maosh berishni talab etadir.

Loyiha amir qo'shinida kattalarning askarlar bilan bo'lgan yomon

muomalalarini, jabr-zulmlarini tamom yo'qotishni talab etadir.

Ovrupa usulida tuziladigan Buxoro yangi qo'shunida xizmat qilish uchun Buxoroning o'zida yerlik ofitser va instruktorlar yetishmaganligi sababli Rossiya qo'shunida xizmat qilgan va xizmat qiladurgan musulmon ofitserlarni, musulmon instruktorlarni Buxoro yangi qo'shuniga keltirishni taklif etadir. Butun harbiy ishlar bir markazga, ya'ni harbiy ishlar nazoratiga to'planishi lozim".

FITRAT bu loyiha ustida ikki oy ishlab, 1918-yilning yanvarida Markaziy qo'mitaga topshiradi. Juz'iy o'zgarishlar bilan qabul qilingan dastur loyihasi oradan ikki yil o'tib, 1920-yilning boshida yosh buxoroliklarning Turkiston byurosi tomonidan e'lon qilinadi. Abdurauf Fitrat tuzgan bu islohot dasturi mukammalligi bilan e'tiborli edi. Ammo bolsheviklarning riyokorligi tufayli hech bir talab va istak amalga oshmaydi, aksincha bir necha yillar o'tib, yosh buxoroliklar ham qatag'onga uchraydi.

Jadidlar va ilg'or fikrli ziyolilar zimmasiga muqaddas vazifa tushgan edi. Bu vazifani bajarish yo'lidagi sa'y-harakatlarda Turkistonga kelgan Boshqirdiston muxtoriyati hukumati boshlig'i va harbiy noziri Ahmad Zaki Validiy, Usmonli saltanatining mudofaa vaziri bo'lgan Anvar posho va boshqa turkiy xalqlarning nufuzli vakillari ham muhim rol o'ynaydi. Ammo ularning Turkistonda bo'lishi, jadidlar va hukmron hokimiyat vakillari bilan muloqotlari afsuski, natija bermaydi.

1917-yil fevral inqilobi tongi haqida Zaki Validiy xotiralarida shunday yozadi: "O'sha kuni tongda turdim. Birozdan so'ng deraza oldida qurollangan harbiylarning nizomga nomuvofiq holda tartibsiz kazarmadan chiqayotganini ko'rdim. Bu kazarmadagi askarlar isyoni edi. "Yo Rabbim! Mening millatimga ham istiqloq yo'lini och", deya Allohdan so'rab yig'ladim. Kiyinib, yo'lakka chiqmoqchi bo'lganimda eshikbon "Chiqma, otishma bo'lyapti" dedi. Bunga qaramasdan chiqdim. Musulmon fraksiyasiga bordim. Eshik berk edi. Qo'ng'iroqni to'xtovsiz bosgach, nihoyat eshikni ochdilar. Kirib, ne ko'z bilan ko'rayki, bizning musulmon deputatlarimiz tun bo'yi qarta o'ynabdilar. Barcha xonalar tamaki tutuni ichida edi. "Bu yoqda qiyomat bo'lmoqda, siz bu yerda qimor o'ynab o'tiribsiz" deya razolatlarini yuzlariga soldim.

Afsuski, Dumadagi nufuzli musulmonlarning dunyo o'zgarishlar ostonasida turgan vaqtdagi holati shunday edi.

SHU DAVRDA Turkistonda oq podshoning mardikor olish haqidagi farmoniga qarshi ko'tarilgan qo'zg'olonlarni ayovsiz bostirish, ishtirokchilarni hibsga olish va qatl ishlari davom etardi. Aleksandr Kerenskiy buning uchun rus ma'muriyatini ayblab, "Urush frontiga yangi Turkiston fronti qo'shildi" deydi. Aynan fevral inqilobi kunlarida 1917-yilning fevral oyi oxirida general-gubernator Kuropatkinning buyrug'i bilan harbiy sud 347 nafar turkistonlikni o'limga, 228 nafarini umrbod qamoq jazosiga, 129 nafarini esa turli muddatlarga qamoq jazosiga hukm qiladi.

FEVRAL INQILOBI natijasida Turkistonda ham chorizm yiqildi, ammo uning 100-120 ming kishilik qo'shini Turkistonda qoldi. Akademik Naim Karimovning so'zlariga ko'ra, "O'sha kunlarda Muvaqqat hukumatga itoat qilishni istamagan bolsheviklar Turkistonda hokimiyatni qo'lga olish uchun yelib-yugurayotgan edi. Bundan xabardor bo'lgan Munavvar qori Abdurashidxonov boshliq uch kishi Toshkentga yetib kelgan chor armiyasi qo'mondonligiga borib, ularni bolsheviklar niyatidan voqif etadi va ulardan Turkistonda milliy davlatchilikni tiklashda yordam berishni iltimos qiladi. Qo'mondonlik Turkistonda Sovet hokimiyatining o'rnatilishiga qarshi bo'lgani uchun toshkentlik istiqolchilar taklifini qabul qiladi. Ammo mazkur harbiy qism Toshkentda uch kun turishi, hokimiyatni mahalliy kuchlarga olib berib, ixtiyoridagi qurol-yarog'ning bir qismini qoldirib ketishi uchun ularga 2 million so'm yig'ib berish lozim edi. Munavvar qori sheriklari bilan Toshkent boylarini yig'ib, ularga 2 million so'mni yig'ib berishni, aks holda yaqin kunlarda bolsheviklar Turkistonda hokimiyatni o'z qo'llariga olishi mumkinligini, agar bolsheviklar g'alaba qozonsalar, mahalliy boylarning uyi kuyishi tayinligini aytadi. Ammo boylar 2 million so'm qo'ldan chiqqanidan ko'ra, bolsheviklarning hokimiyat tepasiga kelishini afzal, deb bildilar".

SHU XUSUSDA Validiyning xotiralaridan o'qiymiz: "Ikki do'st (Ubaydulla Xo'jayev bilan birga) Andijonga borib, Mirkomilboy degan millionerdan yordam so'radik. Juda sovuq qarshiladi. Faqat 100 tanga bergach, "O'zingizga bo'la qolsin yo tilanchilarga sadaqa qilib bering", dedik. Men qiziqqonlik bilan "Bolsheviklar kelsa, shundog'am yaxshigina berasan, hammasini berganingni bilmay qolasan", dedim. Bu odam tushunmadi, chunki u hali bolsheviklarni bilmasdi.

Ikki oydan so'ng Toshkentni qo'lga kiritgan sho'rolar boylarning banklardagi pullarini musodara etgach, Mirkomil "Musulmon sho'rosi qayda? Pullarimni, Toshkent va Asaka poyezd stansiyalarida vagonlarga yuklangan paxtalarimni qutqara olsa, bularning yuzdan o'nini beraman", deb xabar jo'natdi.

- Molining yuzdan yuzi o'ziga bo'lsin, - deb javob berdi Udaydulloh Xo'ja".

Validiy Xivada bo'lgan davrlarini yozganda u yerda bir necha turkiyalik harbiy asir ofitserlar bo'lganini qayd

etadi. Pahlavon Niyoz hukumati ular boshchiligida harbiy maktab tashkil qilgandi. Yuzga yaqin o'zbek harbiy ish bo'yicha saboq olgan ushbu maktab har turli ig'volar tufayli yopiladi. Chunki Xiva rahbarlari orasida ham birlik yo'q edi. "O'zbeklardan Mirsharopov va Farg'onadan Qirg'izov degan ofitserlar ham shu yerda edi", deydi Validiy.

USMONLI SALTANATINING mudofaa vaziri Anvar posho Turkistonga juda qiziqardi, deb yozadi doktor Boymirza Hayit "Bosmachilar": Turkiston milliy kurashi tarixi" kitobida. 1914-yilda Usmonli razvedka boshlig'i Ashraf Qo'shchiboshining taklifi bilan Hindiston orqali Turkistonga 5 nafar turk (Hoji Salim Somiy - rahbar, Amrullohbey Barkin, Odil Hikmat - yuzboshi, Husaynbey va Ibrohimbey) yuboriladi. Anvar posho va Ashraf quyidagi masalalarda hamfikir edilar:

- O'z ixtiyori bilan jon berishga tayyor guruh Hindiston orqali turklarning ona vataniga yuboriladi.

- Bu guruh Rossiya tomonidan bo'ysundirilgan turklarning ona vatanida Moskvaga qarshi milliy qo'zg'olonlar uyushtiradi.

- Ushbu maqsadga erishish uchun har bir aholi punktida turkiy-milliy ongga ega odamlardan asosiy tashkilotlar tuziladi...

Bu besh kishidan to'rt nafari 1918-yilda Turkiyaga qaytib keladi. Hoji Somiy Turkistonda qolib, keyin Moskvaga ko'chib o'tadi. Turkistonda razvedka boshlig'i bo'lib ishlagan Hoji Somiy va unga avval bu vazifani topshirgan Anvar posho Moskvada muntazam uchrashib, birga ish olib boradilar. Hoji Somiy Turkistonga bo'lgan milliy tuyg'ulariga Anvar poshoni ham ishontiradi. 1916-yilda arablardan hafsalasi pir bo'lgan Anvar posho Falastinda: "Men bu yurtdan ketyapman, Turkistonga boraman", - deydi.

ANVAR POSHO

ISTANBULDAN 1918-yilda chiqib ketgan Anvar posho uch yil davomida goh Berlinda, goh Moskvada bo'lib, bolsheviklar bilan Sharq xalqlarining taqdiri to'g'risida muzokaralar olib boradi.

Anvar posho 1921-yil oxirlarida sovet hukumati tomonidan ajratilgan poyezdda Buxoroga yetib keladi. Bolsheviklar nazorati va ularning yo'rig'i bilan yashayotgan buxoroliklar Anvar poshoni mamnuniyat bilan kutib olib, undan Buxoro va Moskva o'rtasida vositachilik qilishini so'raydilar. Anvar posho bu iltimosni qabul qiladi va 1921-yil oktabr oyida Xalq Komissarlari Sovetiga maktub yozadi. Unda qizil armiya buxoroliklarning mol-mulkini, hatto so'nggi nonini

ham tortib olayotgani, shuning uchun ularni bu yerdan olib ketish, aks holda bolsheviklarga qarshi norozilik katta to'lqinga aylanishi va butun o'lkaga yoyilishi to'g'risida yozib, ikki o'rtadagi muzokaralarda vakil bo'lishga roziligini va uchrashuvni tezroq, aniq muddatda, Buxoroda o'tkazish kerakligini bildiradi. Ammo bu maktub e'tiborsiz qoldiriladi, aksincha, Anvar poshoga qarshi targ'ibot boshlanadi. Natijada sobiq amir va uning tarafdorlarida poshoga nisbatan ishonchsizlik paydo bo'ladi.

AHMAD ZAKI VALIDIY

AYNAN SHU KUNLARDA Ahmad Zaki Validiy ham Buxoroda edi. Uning tashabbusi bilan Boshqirdiston, Qozog'iston, G'ulja, Farg'ona va boshqa hududlardan chaqirtirilgan vakillar ishtirokida Turkiston Milliy Birligi tuziladi. Xotiralarda Turkiston Milliy Birligi qo'shini haqida shunday so'zlar bor: "Bizning Boshqirdiston askaridan Abxazi Ishmurzin, yordamchisi Ibrohim Is'hoqov, boshqa bir necha ofitserlarimiz polkovnik Haybatulla Suyundiqov yaqin zobitlari bilan birga kelib, hammasi ham Buxoro askariy qismlarida rahbariy vazifalar oldi. Qarshi, Shahrisabz, Nurota, G'uzor, Karmana askariy qismlari (ya'ni markaziy qo'mondonliklar) ularning ixtiyorida edi. Ularning hammasini Orif tayinladi. Maqsadimiz qizillar rasmiy va qonuniy yo'llar bilan milliy askar tuzishga imkon bermasa yoki tuzila boshlagan askariy qismlarni tarqatishga kirishsa, bosmachilar bilan birlashib, umumiy ko'tarilish boshlash edi".

BUXORODA bo'lgan qisqa davrda Anvar posho Buxoro Xalq Respublikasi hukumati a'zolari, bolsheviklarning Buxorodagi vakillari, "Turkiston Milliy Birligi"ning raisi Zaki Validiy bilan uchrashuvlar o'tkazadi. Milliy hukumat a'zolari Usmon Xo'ja, Ali Rizo, Abdulhamid Orif (mudofaa vaziri) va boshqalar milliy kurashga Anvar poshoning rahbarlik qilishini xohlashadi. Zaki Validiy esa Anvar poshoning milliy kurashda ishtirok etishini istamaydi. Validiy Anvar posho bilan shahardan tashqaridagi Afg'oniston elchixonasida yashirinchalik ko'rishadi. Poshoning "Turkiston uchun qanday foydali ishlar qila olishi mumkinligi" haqidagi savoliga javoban Validiy uning Buxoroda qolishi foydadan ko'ra zarar keltirishi mumkinligini aytib, faoliyatni Afg'onistonga o'tib davom ettirish maslahatini beradi. Anvar posho unga "Shu daqiqadan boshlab o'zimni uydagidek his qilyapman. Men boshlayotgan urush muqaddas urushdir. Xalq meni yolg'iz qo'ymasligini ko'rasiz", deydi.

ANVAR POSHO 1921-yil 7-noyabrda rafiqasi Najiy Sulton xotirasiga bag'ishlab yondaftariga shunday yozgandi: "Kecha men Buxoro va Xiva markazlariga xat yozdim. Maktublarga buyuk Turon inqilobiy qo'shinlari qo'mondoni; Markazlar markazi rahbari sifatida imzo chekdim. Qilich qinidan chiqdi. To'liq muvaffaqiyatdan keyin qaytib kelaman. Xudo meni bu buyuk kurashda yolg'iz qoldirmasin. Bechora turk va islom olami uchun duo qiling, Najiyem".

Shundan keyin Anvar posho 74 nafar turk ofitseri bilan ozodlik kurashchilariga qo'shiladi. Abdulhakim To'qsoqoboniy bog'ida bo'lib o'tgan yig'inda u ozodlik kurashchilariga qarata o'tli da'vatini aytadi:

"Birodarlarim! Turkistonda boshlangan ozodlik kurashiga qo'shilish uchun keldim. Sizlardan kim biz bilan ishlashni xohlasa, men aytadigan qasamni takrorlasin. Agar sizlardan birortangiz farzandlaringiz ruslar qo'lida bo'lishidan qo'rqsangiz, buni ochiq ayting. Men buyuraman! U kishi qurolini topshirish sharti bilan ozod bo'ladi.

Turkiston mustaqilligi uchun bir-birimizga sodiq bo'laylik, Alloh huzurida nomusimizga qasamyod qilaylik!"

JAHON URUSHIDA toblanib, qo'shinlarni boshqarishda ulkan tajribaga ega bo'lgan navqiron zobit Anvar posho 1921-yil oxiridan 1922-yil fevraligacha 20 mingdan ortiq qo'shin to'plashga muvaffaq bo'ladi. Uning Dushanbeda ruslar ustidan qozongan g'alabasidan so'ng Ibrohimbek 20 mingga yaqin askari bilan Anvar posho qo'mondonligi ostida jang qilishga tayyor ekanligini bildiradi. 1922-yil may oyiga kelib, Anvar posho boshqa ozodlik kurashchilari bilan birgalikda butun Sharqiy Buxoroni ozod qilishga muvaffaq bo'ladi.

Qizillar Anvar posho qo'shinlarini ochiq jangda yenga olmasliklariga ko'zi yetib, sulh ham taklif qiladi. Buxoroning bir qismini unga bermoqchi ham bo'ladi. Ammo Anvar poshoning maqsadi Turkistonda, barcha turk o'lkalarida bolsheviklarning hukmronligiga barham berish edi. U 1922-yil 19-mayda sovet Rossiyasi hukumati memorandum yuborib, 14 kun ichida Turkiston, Buxoro va Xorazm (Xiva)dan qizil armiyani olib chiqib ketishni talab qiladi. Bu rasmiy talabnomaga Xiva, Buxoro va Turkiston qo'shinlari Bosh qo'mondoni Anvar posho, deya imzo chekadi. Shundan keyin qizillar tomonidan Anvar poshoga qarshi jiddiy tayyorgarlik bilan kurash boshlanadi.

Afsuski, ulug' kurashchi Anvar posho maqsadiga yetolmay, 1922-yil avgust boshlarida shahid bo'ladi. Uning vafoti munosabati bilan butun Turkistonda, Afg'onistonda motam e'lon qilinadi. Bir qancha marsiyalar yoziladi. Jumladan, Abdulhamid Cho'lpon ham chuqur qayg'u bilan "Baljuvon" she'rini bitadi.

Jonkuyar ustoz, betakror notiq

O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi, hassos shoira, zahmatkash ustoz, betakror notiq Tursunoy Sodiqovani tanimagan yurtodoshimiz bo'lmasa kerak. Ustozning voizlik san'ati, milliy qadriyatlarimizga yo'g'rilgan suhbatlari, dilga yaqin o'g'itlaridan bahramand bo'lgan eldoshimiz borki, uning ma'naviy saboqlar bitilgan risolalariyu, tasmalarga muhrlangan ma'ruzalariga qayta-qayta murojaat qilishni istaydi.

Tursunoy Sodiqova hayot bo'lganlarida 80 yoshni qarshi olgan bo'lardi. Biroq ustoz o'zidan qoldirgan betakror ma'naviy-ma'rifiy o'g'itlardan iborat oltin merosi, she'rlari ila elimiz qalbidan barhayotdir.

Tursunoy opaning umri davomida vatanparvarlik, insoniylik, oila muqaddasligi, milliy ma'naviyatimiz haqida jon kuydirib, jo'yali fikrlar bildirib o'tganiga guvohman. To'g'rirog'i, harbiy qism va muassasalarda Tursunoy Sodiqova ishtirokidagi ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, uchrashuvlarda muxbir sifatida qatnashib maqolalar tayyorlaganman, suhbatlar asnosida ustoz haqida ocherk yozganman.

Tursunoy opa bilan harbiy bilim yurtida o'tkazilgan uchrashuv necha yillar o'tmasin, xayolimdan ko'tarilmaydi.

Bilim yurtining yig'inlar zali harbiy xizmatchilar va kursantlar bilan gavjum. Opa minbarga ko'tarildi. Ammo zaldagi ayrimlarning o'zaro shivir-shiviri bosilgancho yo'q. Shunda mikrofondan ustozning jarangdor tovushi yangradi:

– Azizlarim, harbiy o'g'lonlarim, besh daqiqa, besh daqiqagina so'zimga quloq tuting. Keyin

o'zaro suhbatingizni davom ettiraverasizlar...

Tursunoy opa Vatanimiz posbonlariga bo'lgan nihoyatda samimiy ehtirom va hurmat ila vatanparvarlik, hazrati erkak oldidagi burch, otalik va oilaga sohiblik shartlari kabi bir qator mavzularda ma'ruza boshladi. Katta yig'inlar zali yuzlab ishtirokchi bilan to'la bo'lishiga qaramay, "tiq" etgan tovush quloqqa chalinmasdi. Ustozning suhbatlari barchani ohanrabodek o'ziga jalb etgandi. Aslida opa bilan o'tkaziladigan har bir ma'naviy-ma'rifiy tadbir doimo shunday kechardi.

Aziz ustoz Tursunoy Sodiqovaning Vatanimiz posbonlarini o'ta e'zoz qilishlari borasida yana bir og'iz so'z, to'g'rirog'i hamkasbimiz, harbiy jurnalist, iste'fodagi podpolkovnik Azimbek Usmonovni ta'sirlantirgan holat: "Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazida Tursunoy Sodiqovani uchratib qoldim. Egnimdag harbiy libosni ko'rib opaning ko'zlari chaqna ketdi. "Shu kunlarga yetkazganiga, mustaqil yurtimiz yigitlari o'z harbiy libosiga ega bo'lganiga shukur", deya yelkamdagi unvonni ikki qo'li bilan silab, tavof qildi opa. O'sha damda harbiy xizmatchi ekanimdan shu qadar g'ururlandimki, ta'riflashga til ojiz..."

Tursunoy opaning har bir davraga aytar so'zi tayyor edi. U ayollar yoki erkaklar davrasimi, yoshi ulug'lar yoki bolalarmi, o'sha muhitga mos suhbatlari, notiqlik bilan barchani o'ziga jalb etar, berilgan savollarga o'ta zukkolik ila javob qaytarardi. Uning suhbatini bir bor tinglagan odam yana ustoz ishtirok etgan davralarga intilib turardi.

Zamon shu qadar tez rivojlanmoqdaki, bugungi gap ertangi kunga to'g'ri kelmaydi. Biroq asl aynimas deganlaridek, ustozning o'ndan ziyod kitoblariga muhrlangan ma'naviy saboqlari, radio to'lqinlarida jarang sochib turgan suhbatlari, gazeta va jurnallarda, xususan, "Vatanparvar" gazetasi sahifalarida muxlislarga taqdim etilgan dono pand-nasihatlari har doim, har bir davrga javob bera oladi.

Ustozning ma'naviyat haqidagi fikrlariga e'tibor qaratamiz: "Ma'naviyat gul ekishdan to' shahar qurishgacha, Vatan himoyasiga yarash, milliy oriyat, muhabbat, otalik, aka-ukalik, er-u ayollik ilmi, ro'zg'or tebratish siri, kuyni tinglay olish, tasviriy san'atni o'qish, fuqarolik mas'uliyati, tarix qoshidagi qarzdorlik, otabuvangdan qolgan aqidalarni farzandingga ham eson-omon yetkazishdir".

O'g'il-qizlar tarbiyasi hamisha bahs-munozaralarga

asoslangan muhim masala bo'lib kelgan. Kelajak avlodning salohiyatli ulg'ayishida ota-ona va muallimlar asosiy o'rinda turishi sir emas. Bu borada Tursunoy opaning o'ziga xos fikrlari bor ediki, buni har bir o'qituvchi tinglashi shart: "Men bola tarbiyasi atalmish janggohning yigirma yillik zahmatkashi sifatida kunmakun to'planib, ko'ngilga cho'kkan gaplarimni izhor qilmoqchiman... Aslida bizning kasbda mayda ish yo'q, har bir harakatimiz katta ahamiyatga ega... Men shu o'rinda, avvalo, o'qituvchining shaxsi, ma'naviyati haqida to'xtalmoqchiman. Chunki insonni e'tiborli yoki e'tiborsiz qiladigan narsa uning ma'naviyatidir.

Ayting, ayting, ruhiyatning bolalikda shakllanadigan poydevori darz ketmasin! Hayotdagi qalban nogiron odamlar kattalarning bolalar ko'nglini asrab-avaylab olmagan natijasidir. Bolalarning buyukligi shundaki, ular Yer kurrasining ertangi sohiblari, kelajak tarixini bitguvchilaridir. Bir noqobil shifokor bemor umriga kushanda bo'lishi, no'noq muhandis muhim mexanizmi ishdan chiqarishi mumkin. Noqobil muallim esa har gal o'ttiz nafar bolaning ma'naviy dunyosini qorong'i qilib chiqaveradi! Bu – bong uradigan holat! Bu kechirilmas jinoyatdir!"

Bu fikrlar Tursunoy Sodiqovaning zahmatkash va hassos o'qituvchi bo'lganidan dalolat. Ustoz qo'l ostida, demakki mehri ostida bilim olgan o'quvchilar qay darajada zukko, dunyoqarashi keng, fikrlashi salmoqli, ma'naviy olami yorqin insonlar qatorida qad rostlagani aniq. Bu bahramandlikka beixtiyor havas qilasan kishi. Tursunoy opaning suhandonligi ham muallimlik davrida charxlangan bo'lsa ajabmas.

Har bir ma'naviyati ulug' insonlar el-yurt dardi bilan yashaydi, Vatan sharafini hayotidan ustun qo'yadi. Ustozning "Ona yurt sog'inchisi" turkum risolasining debochasiga nazar tashlaymiz: "Vatan nima o'zi? Vatan – onaning allasi taralgan, beshigingning izlari chizilgan zamin. Ajdodlaring ko'milgan qabriston, ota-onangning izlari qolgan ko'chalar, sening lahjangda so'zlashadigan, qosh-u ko'zi xuddi sening kabilar yashaydigan qadrdon yer Vatandir!"

Birinchi bor bahorni tanigan, ilk bor varrak uchirgan, birinchi marta hayitlik olgan joying, birinchi o'qituvchi, birinchi muhabbatini tanitgan makon Vatandir!

*Bu el menga og'a-singil,
Yor-u sirdosh-u homiydur.
Chinim shu, qolq'oni yolg'on,*

*Ne topdim bari foniydur.
Meni shu yerda bor etding,
O'larda shunda o'ldirg'il!"*

Tursunoy Sodiqovaning 1998-yili chop etilgan "Mehr qolur" kitobini varaqlayman. El orasida "Andijon bulbuli" deya nom qozongan ustozning har bir suhbatlari, har bir o'g'iti dilingizga umrlik hamroh bo'la oladi, ma'naviy tashnalikni qondiradi. Bunda ustozning ma'naviy saboqlari bilan birga taniqli ijodkorlar va jurnalistlarning opa bilan qilgan suhbatlari ham joy olgan. O'zbekiston xalq shoiri Muhammad Yusufning suhbatiga e'tibor qaratamiz:

– Tursunoy opa, bilasiz, men o'quvchilik yillarimdan buyon she'rlaringiz muxlisiman. Keyinroq, talabalik yillarim, yuqqagina ilk kitobchangizni cho'ntagimda olib yurardim. Bugun siz elga taniqli shoirasiz. Lekin jamoat ishlarida ham tinib-tinchimaysiz. Tursunoy opa, ham yig'inlarda qatnashish, ham she'r yozish og'ir emasmi? Aytmoqchimanki, joningizni koyitmay, faqat ijod bilan shug'ullansangiz bo'lmaydimi?

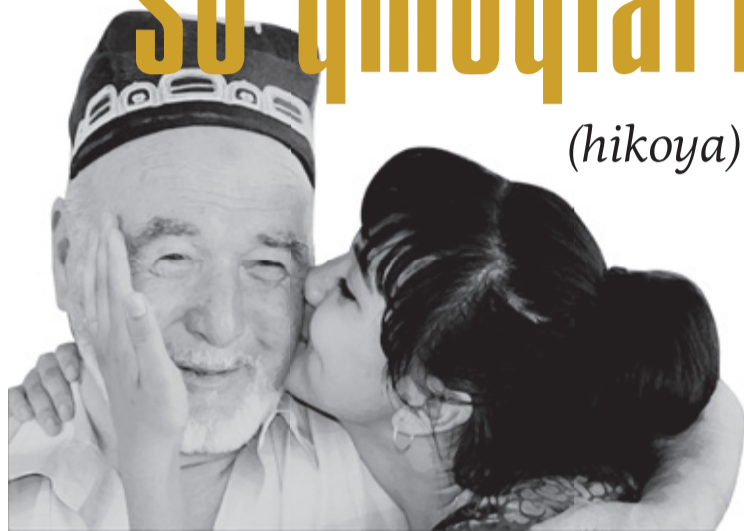
– Nimasini aytasiz, shoir ukam! Afsuski, jim o'tirish mening iqlimim emas ekan. She'rga sig'may qolayotganga o'xshayverdim – bir talay publitsistik maqolalarim dunyoga keldi... Ma'naviyat muammosi – mening qonab turgan yaram, bu dardni aytib yig'layveraman... Esingiz, kuchingiz yetib tursa, Alloh sizga da'vatchilikday ne'matni bergan bo'lsa, siz tufayli hech bo'lmasa bir yurak uyg'onib, bir kishi yaxshi ko'chaga kirsam, armonsiz ketganingiz shu-da, birodar!

– ...Vatan nima o'zi?
– "Vatan" so'zini aytishga men ham qo'rqaman. Shu mavzuda she'r bitmaganman ham. Agar uning otini aytib chaqirsam, yuragimni ushlab turgan bir narsa uchib chiqib ketadiganday... Vatan haqida gapirishdan ko'ra, uni tomir-tomirlaringiz bilan tuymoq lazzatliroqdir! Pul cho'ntakni to'ldiradi, omad uyingizni, do'st atrofingizni, deydilar. Ammo yuraklaring qatlarigacha singib, tomirlaringgacha to'lib, sim-sim jon uzatib turadigan yolg'iz shu – Vatan! U – ne'mat! Ta'rifi yo'q mavjudlik. U – ilohiy tuhfa! Vatanning katta-kichigi, xunuk-chiroylisi bo'lmaydi. Shuning uchun kimdir saksovu va qumga peshona qo'yib, kimdir sho'r tuproqni o'pib, kim muzlarga tiz cho'kib "Vatanim" deya bo'zlaydi! Mening ham qo'llarim duoda, deymanki:
...Meni shu yerda bor etdi,
O'larda shunda o'ldirsin...

**Zulfiya YUNUSOVA,
"Vatanparvar"**

Taqdir so'qmoqlari

(hikoya)

Shifokor ayol unga qarab yugurib kelayotgan hamshirani ko'rib, rangi oqarib ketdi, xayolidan yashin tezligida shunday o'y kechdi: "tamom..."

– Shoira Maqsudovna, bobongiz o'zlariga keldilar, sizni so'rayaptilar.

Ayol bo'shshib ketdi. Qarshisida turgan hamkasblarini ham unutib ichkariga shoshdi. Ko'zlariga quyilib kelayotgan yoshlarini yutib, qizga o'pkalagandek dedi:

– Telefon qilish mumkin-ku?!

– Telefoningizni xonangizda qoldiribsiz.

Shoira bemor yotgan palata eshigi oldida birzum to'xtab tin oldi. Oppoq choyshablari orasida mushtdek bo'lib yotgan qariya qarshisida oftobdek charaqlab turgan ayolni ko'rib, xastahol jilmaydi.

– To'qsonni qoralab borayotgan bobongni hali ham qo'yvoring kelmaydimi, qizim?

Shoira bolani erkalagandek qariyaning yuzlarini siladi, peshonasidan o'pdi, qoqsuyak qo'lini avaylab tutib yuziga bosdi, mehr bilan termilib dedi:

– Bobo, hali qiladigan ishingiz bor. Katta oyimga bergan va'dangizni bajarishingiz kerak.

– Umrin yetarmikan... – cholning ovozi titradi.

Maqsud xotini Nasiba olamdan o'tganidan so'ng yolg'izlanib qoldi. Ayolsiz uy huvillardi. O'g'li, qizi, nabiralari tez-tez kelib xabar olishardi. Biroq ularning ham o'z hayoti borligi va tashvishlari yetarli bo'lganidan ortiqcha bezovta qilishni istamasdi. Xizmati oxirlab borayotgan yillari xotini og'ir dardga chalib qoldi. Xastalik kutilmaganda keldi, o'zini bildirmay keldi. Nasiba bu dard bilan o'n yil olishdi. Ikkovining ham mushtarak rejalarini ko'p edi. Qishloqdagi uylarida bolalar kutubxonasi ochmoqchi edilar, yozuvchilar, shoirlarni taklif qilishni aytib, o'zlari ham boladek quvonardi. Ammo taqdirning rejalarini tamoman bo'lakcha chiqdi. Xotini qanchalik qarshi bo'lmasin qishloqdagi uyni sotishga majbur bo'ldi.

– Orzularimizni sotdingiz, – deb ayoli yig'ladi, – baribir tuzalmayman, bir-ikki yil umrimning uzaygani hech narsa emas...

– Bilaman... Ammo... bir soat bo'lsa ham yonimda bo'lsang deyman. Qo'l qovushtirib o'tirolmayman, bular bari topiladi, sen bo'lmasang menga hech narsa tatimaydi. Endigina bir-birimizga vaqtimiz bemalol bo'lganida seni yo'qotishni istamayman.

– O'sha orzu qilganimiz kutubxonani bir kun emas, bir kuni albatta qurib berasiz, va'da bering.

– Sen tuzalib ketsang bo'ldi, tog'ni ham tolqon qilib tashlayman. – Maqtanchoq... – xotini ko'zyoshi aralash jilmayib erining yelkasiga boshini qo'ydi.

Nasiba baribir o'nglanmadi. O'sha oqshom oyna qarshisida uzoqroq o'tirdi. Chala-yarim qolgan sochlarini oq shohi durrrachasi bilan bektdi. Hayron bo'lgan eriga o'sha olis yoshlik yillaridagidek muhabbat to'la nigohlari bilan boqdi. Erkak undagi bu o'zgarishni ko'rib sevindi. Eski gramfonni yoqdi. "Sen bo'lmasang yonimda" ularning qo'shig'i edi. Qo'shiq ohanglariga ikkisi ham asir bo'ldilar. Oqshom go'zal edi. Ayol muhabbatdan sarxush. Erkak mas'ud lahzalarni tutib qolmoqchidek uni avaylab bag'riga bosdi. Va bir-birini kuchli sevadigan insonlargagina xos ichki tuyg'u bilan bu oqshom so'ngisi ekanini his qildi. O'kirib yubormaslik uchun lablarini qattiq qimtdi...

Yolg'izlik og'ir edi. Hech qayerga sig'may qoldi. O'g'li Sardorning "uylanishingiz kerak" degan gapidan tutaqib ketdi. Achchiq-tiziq gaplar bilan dilini og'ritdi. Qizi Jamila ham shu gapni aytganida "sizlarga malol kelib qoldim", dedi.

– Dadajon, ayamning o'rnilarida begona ayolni ko'rish menga ham oson emas, – deb yig'lab yubordi Jamila. – Ammo akam ikkimiz ayamga so'z berganmiz. Ayam shunday kun kelishini bilar edilar...

Bu gap tez-tez takrorlanavergach, bolalariga "bilganingizni qiling", deb qo'l siltadi. Qo'l siltagani bilan ayolning yoshini eshitgach, jon-poni chiqib ketdi.

– Jamila, qizimmm, mening yoshim oltmish uchda, oltmish uch! Sizlar meni odamlarga kulgi qilishni niyat qilganmisiz?! Ayamga bergan so'zimiz bor deding, yig'lading-siqtading, ko'ndirding. Ammo bunchalik emas-da?! Akang ikkingiz u ayolga nima dedingizki, u men bilan oila qurishga rozi bo'ldi?!

– Dada, uni hech kim majbur qilgani yo'q, – dedi Sardor odatdagi bosiqiligi bilan. – O'zim gaplashdim. Yetti-sakkiz yoshlardagi qizi bor. Qizimni boshini silab, otalik qilsa, yetarli, dedi. Ana, ishonmasangiz, Jamiladan so'rang.

– Ismi Nazira. Eri ajrashib, boshqasiga uylangan. Shunda ham ozorlashini qo'ymaydi, dedi. Bir necha marta kaltaklabdi. Ota uyida ham sig'dirishmas ekan. Ba'zan ishlayotgan tikuv sexida qizi bilan tunab qolarmish. Qo'rquvda, darbadar yashashdan charchadim, qizim bilan qabul qilsa, roziman, dedi. O'zi istayapti...

Xullas, aka-singil otasini uylantirdi. Qizaloq avvaliga biroz yotsiradi. Keyin Maqsudning mehribonligidanmi darrov el bo'laqoldi. Ayniqsa, yangi yotoq jihozlari bilan alohida xona qilib berganlarida juda sevindi.

– Bobo, bularning hammasi mengami, o'z-o'zimgami, – dedi ko'zlarini charaqlab.

Nazira qip-qizarib ketdi. – Shoira, bobo dema, – dedi past ovoza qiziga qarab.

– Nega demasin, – dedi Maqsud kulib qizchani patila sochlarini silab. – Boboni bobo deydi-da, a, qizim?

Qizaloq Maqsudning hayotiga yana rang kiritdi. Arzimagan hadyadan katta-katta ko'zlarida paydo bo'ladigan minnatdorlik erkakni hayratga solardi. Qandaydir kattalarga xos edi nigohlari. Uning butun kichik olami shu ko'zlarida aks etib turardi.

Maqsud yer oldi-sotdisi bilan bog'liq hujjat ishlarini to'g'rilash uchun ikki kun qishloqqa ketdi. O'lis yo'ldan horib qaytgan erkak qarshisiga Shoira yugurib chiqdi. Uni ko'rib, ortida turgan oyisiga xitob qildi:

– Bobom keldilar!

Oyisi kulib Maqsudning qo'lidagi narsalarini olar ekan, dedi:

– Siz ketgan kundan beri "tiq" etsa eshikka qarab yuguradi. Bobom qaytib keladilarmi, deb so'rab esi ketdi.

– Qaytib kelmaysiz, deb qo'rqdim, – dedi Shoira unga yaqin kelib.

Erkak yo'l charchog'ini lahzalar ichida unutdi. Shoira peshonasidan mehr bilan o'parkan, xotini olamdan o'tganidan beri ilk

bor qalbi baxtni, huzurni tuydi. Tug'ilibdiki, sevimsizlik, qo'rquv, turtkilashlardan zada, mehrga tashna go'dak unga bu totli hisni yana tuydirdi. Oddiy bir shafqatning javobi bunchalar yuksak bo'lishini xayoliga ham keltirmagan edi.

Odatdagi kunlarning birida Nazira og'rib qoldi. Darbadarlik, sharoiti yo'q ijara uylar, ba'zan och, ba'zan to'q yurgan kunlar endi kuchini ko'rsata boshlagan edi. Shifokorlarga ko'rindi. Muntazam davolanib turishi kerak ekan. Onasi keldi. Mehribon bo'lib qolibdi.

– Sen bemalol davolan, – dedi mehr bilan, – qizingdan xavotir olma, o'zim bag'rimda asrayman.

Nazira chidolmadi:

– Tirik yetim deb kunini bermasdingiz, bir piyola choy ichsa ham zahar qilardingiz, nega birdan g'amxo'r bo'lib qoldingiz?

– Baxting chap tushganiga kuyib javraganman, yomon ko'rganimdan emas. Qo'y endi, o'tgan ishlarni kavlama, eringni qo'li ochiqligidan foydalanib davolanib ol. Davolanib bo'lguningga qadar Shoira olib ketaman, o'gay otaning oldida qiz bolaga pishirib qo'ygani yo'q.

– Sizga og'irimiz tushmay qo'ya qolsin. Bobosining oldida ham binoyidek o'tiraveradi.

Nazira kasalxonaga yotgan kuniyoq kampir Shoira oyoq tirashiga qaramasdan o'zi bilan olib ketdi. Maqsudga "onasi tayanlagan", dedi gapni qisqa qilib. Erkakning rozi bo'lishidan boshqa chorasi qolmadi. Keyin bu ishiga qattiq afsuslandi.

Sardor yo'l qurilishida ishlardi. Uzoq tumandagi ishi bir-ikki kunga cho'zildi. Bu yerlarda suv muammosi borligi har narsada aksini qoldirgandek. Dov-daraxtlar kam, quyosh ham olov purkagandek yondiradi. Shunda ham bola-baqra tinmaydi. Eshakda, zambilg'altakda suv tashiydi, mol-qo'y boqadi. Sardor hamkasblari bilan yo'lning muammoli joyini xaritada belgilar ekan, kimningdir o'ziga qattiq tikilib turganini his qildi. Bosh ko'tarib qaradi, sal narida chug'urlashayotgan qizchalar orasida qop-qora ko'zlarini yonib tikilib turgan qizni ko'rib, shoshib qoldi. Iye, bu qizcha... Qo'lidagi qog'ozlari bilan unga qarab yurdi:

– Bu yerda nima qilyapsan?! Kim bilan kelding?!

– Momom, yangangga qarashasan, deb tog'amnikiga tashlab ketdi. Bobomga qayerdaligimni ayting, meni izlab topolmay yurgan bo'lsalar kerak... – qizaloq shunday deb suv bidon ortilgan zambilg'altakni surib dugonalari ortidan shoshildi.

Tovonining yarmigacha yeyilib ketgan yelim oyoq kiyim, o'ngigan ko'ylak-lozimda chirani, bor kuchi bilan zambilg'altak surib ketayotgan qizaloqqa qarab yuragi achishdi, erkagina qizi ko'z o'ngida gavdalandi. O'zidan ham yosh o'gay onasining g'aribdan g'arib bir qiyofada "qizimning boshini silab, otalik qilsa...", degan so'zlari yodiga tushdi. Va jon holatda cho'ntagidan telefonini oldi...

Maqsud qishloqqa kechga yaqin kirib keldi. O'g'lidan qizaloqning xabarini eshitib qo'lga tushgan edi. "Bobomga qayerdaligimni ayting..." debdi. Olti soatlik yo'l davomida bu jumla necha bor boshida charx urdi, O'ziga ayon.

Ochiq darvoza qarshisida ovoz berishga shaylanganida ichkaridan Shoira kim bilandir talashayotgani eshitildi: "Ber, bular meniki, bobom olib bergan..." Yana kimningdir xunuk kulgisi eshitildi: "Voy, tirik yetim-ey, bobommish, u senga hech kim emas-ku? Bor, idishlarni chayib qo'y, lattaparastlik qilmay".

Ortiq toqat qila olmadi, hovliga to'g'ri kirib bordi. Ivirsigan ayvonda yozilgan dasturxon yonida bir erkak yonboshlab yotib choy ichardi. Xotini, qizlarining jiyani bilan tortishayotgani parvosiga ham kelgani yo'q. Maqsudni ko'rib hamma jim bo'lib qoldi. Shoira unga ko'zi tushgan zahoti "bobo!" deb baqirganicha quchog'iga otildi. Maqsud qizaloqni bag'riga bosib, chang va ko'zyoshidan kirlangan yonoqlarini artdi. Ayvondagi erkak va ayolga "hayf sizlarga" degandek qaradi-da, qizaloqni mashinasi tomon yetakladi.

– Bobo, ular siz olib bergan hamma narsamni olib qo'yishdi...

Maqsud qo'l siltadi:

– Yangilarini olamiz!

Qariya kasalxonadan chiqadigan kuni bosh shifokor uning palatasiga birrov bosh suqarkan, Shoira ko'zi tushdi. – Shoira, bobongiz yonida kechalarni bedor o'tkazdingiz, har kimga ham sizdek oqibatli avlodlar nasib etsin, – dedi samimiyat-la.

– Aslida har kimning ham bobomdek otasi bo'lsin, – dedi unga javoban Shoira biroz hayajon bilan. – Bu inson, o'zlarining ta'biricha, keksa jangchi, bobom emas, otam bo'ladilar, meni boqqan, tarbiyalagan otam.

Bosh shifokor hayratlanib, dam qariyaga, dam ayolga qarar ekan, shunday dedi:

– Shoira Maqsudovna, siz katta yurakli, oliyanob insonning farzandi ekaningizni taxmin qilar edim, yanglishmabman.

Shu payt xonaga qariyaning bayramona kiyinib olgan bolalari, nabiralari kirib keldi. Qandaydir taraddud bor.

– Dada, qani, bo'ling, ketdik, – dedi salomlashib bo'lganlaridan so'ng o'g'li otasini suyab, turishiga yordamlashar ekan. – Hamma kutib qoldi.

– Qayerga, – boladek ajablanib so'radi ota.

– Bugun kutubxonangizning ochilish marosimi, unutingizmi? Qariya shoshib qoldi.

Go'dakdek ajin bosgan yuzlaridan ko'zyoshlarini sidirdi.

– Mana, mana, hozir, ketyapman...

Inobat NODIRSHOH

OLISHUV

Ko'ksimga pichoq sanchdilar muloyimlik bilan. Sug'urib olishga qurbim yetmadi. Ranjib qolishini istamadim dushmanlarimning. Bu ko'ngilchanligimdan bolalarim ta'zirini yedi.

Yaxshi odam degani aslida vahshiy ekan. Qotili ekan u o'zining, yaqinlarining, avlodlarining.

Hayotimni boshidan boshlagim kelar gohida. Ammo yangi kunimni ham boshqarishga yetmaydi toqat.

Men isyon qilaman termilib ko'kka.

O'zimga o'zim hukm o'qiyman.

Endi chiqib kela boshlar boshqa qiyofam.

Dushmanlarimning pichoq sanchish tugul so'zlamogga majoli qolmas. Ezg'ilib chiqaman ularning barin. Eng yomon odamga aylangan chog'da - his qila boshlayman o'zinning naqadar yaxshiligimni...

QOTILLIK

Qotilning bag'ri qattiqlashib borarkan, ko'nglim yag'irlashib ketdi. Men o'z dilimda tug'ilib kelayotgan minglab his-tuyg'ular, isyonlar, istak va orzularni o'ldirdim.

Alaloqibat, dunyoning eng baxtiyor odami bo'lganim holda kun-u tun G'USSaga botib yashayapman. Og'riqlar zo'ridan yuragimning tub-tubida ingrayotgan ajal og'zidagi musaffolik yashab qolishga hali imkon borligini uqtirayotgandek bo'ladi. Men esa tuyg'ularning payini qirg'ishda davom etaman.

O'limdan, ayrilishdan hadiksirab yashayman. Biroq allaqachon nola chekishga arziydigan hech vaqo qolmaganini xayolimga keltirmayman. Mahkam yopishgan, hayotimni bag'ishlayotgan "zanjir"larimni uzib tashlashni o'ylab ham ko'rmayman.

Chegara va qoliplar - nazdimdagi keng dunyo. Sirtmoqlangan tafakkurim

yon-atrofni erkin kuzatishganda bo'ylatmaydi. Qo'l-u oyoqlarimgacha tang'ib tashlangan holda zavqlanmay, hayajonlanmay, hayratlanmay yashayveraman. Go'yo ularning uzilishi jonimning chiqib ketishi bilan barobardek.

Endi ham qotil emassan, deb ko'ring-chi?!

Necha yillarki, bechora jonimga jabr qilib yashayman.

O'lim bu yashab ham yasholmasliging, deydi shoir. So'nggi bora qotillik qilishga majburman.

Bu kecha o'z Menligimni o'ldirib, uning murdasi ustida qah-qaha otaman.

Ertaga sizning qarshingizga labda tabassum bilan yangidan tug'ilgan O'zim peshvoz chiqadi. So'z beramanki, boshqa qotillikka qo'l urmayman.

TUG'YON

Go'zallikni sevdim, quvdim ortidan. Na farzand ko'rindi ko'zimga, na oila. Qo'l sermab bariga, chiqdim yo'liga. Oriyatni yig'ib, o'zimni otdim go'zallikning bag'riga.

Pichirlashdik uzoq. Sukunat... Havas-la termildi, chug'urchuq qushlar. Biz o'zni unutmik, olam biz bo'ldik. Farishtalar yanglig' pokiza edik, o'zgalar nazdida uyatdan o'ldik.

Mana tirikmiz-ku, qalblar osoyish. O'likdek yashashdan nima naf axir. Xabaringiz yo'q-ku ko'ngilda qancha go'zallarning gabri yashirin.

Portlatib yubordim muzlagan dilni. O'lim zarra qo'rqinch uyg'otmas edi. Vujud omon qoldi, ko'ngil uyg'ondi. Uni asir etgan go'zal ko'yida, tunni tongga ulab, faqat o'rtandi.

Oh, yashay boshladik ayri-ayri. Go'zalga ketgandi ko'nglimning ko'ngli. Meni esa chulg'ar xavotir, ta'qib etaverar o'g'limning ko'zi.

Kurashib o'tkazdim, yillar armonli. "Qo'yimda bir yor-u ko'nglimda bir yor". Parvo qilma deydi ichki bir ovoz, qara, muhabbatning farzandi bor-ku.

Ko'zimga ko'rinmas undagi bola. Shiddatli qizg'anch bor undan ham hatto. Faqat menikidir deyman ohista. Biroq mahbubamning tashvishi boshqa.

O'zimdan yiroqlab keta olmayman, g'amimni ichga ham yuta olmayman, ming bor urinmayin yorning ko'yida, o'zimni birtum ham tuta olmayman.

Taqdirga tan berib qayon boraman, sirimni barchaga ayon qilaman. Bunchalar mushkuldir sinoving, dunyo, ikki yo'l boshida giryon turaman.

MEHROB

Har kimning sig'inadigan joyi bo'lsin ekan. Hech kimsaga suyanmasang, ishonmasang - bu sening fojiasing. Jillaqursa onangga to'kib sololmasang dilda boringni. Sanamlarga gap otishdan ne naf?!

Otangning metin ko'ngliga boshingni qo'ya olmasang. Qoyalardek yuksaklikka ko'tarmasang otang poyini. Yashab yurmoqlikdan nima ma'no?!

Akangni yaqin yo'latmasang. Hasratingdan chang chiqmasa uning qoshida. Jigarlikning ma'nosi qayda?

Opa-singillaringga bir yo'lovchidek vaqt topolmasang. Jiyanchalar tanimasa yaqindan seni. Qo'shxotinlikdan lof ochishdan uyalmoq lozim.

Qo'ling ko'kka cho'zib, nolalar qilsang. Ahd qilsang sig'inib sajdada. Unutsang barini boshingni ko'targan mahal. Bir kunda besh mahal yotib turmoqlikdan umidingni uz.

O'zingni farishta sanama. Burkanib yashama yolg'onlaringga. Qiyofa yasama. Boringcha ruhingni mehrobgatgin!

AKSIOMA

Mashhur asarlardan birida hali tirik odam o'ldiga chiqariladi va dafn qilinadi. U qaytib kelganida ham yashayotganiga hech kim ishonmaydi. Hikoya so'ngida asar qahramoni o'zini o'ldirib, tirik ekanini isbotlaydi. Rasmana fojia.

Ichimda g'alayon turadi.

Xo'sh, o'zing tirikligingni isbotladingmi?! Yoki bir sharpa kabi volg'on dunyoda ovoramisan?

Savol qarshisidagi o'ylarim ho'ng-ho'ng yig'iga ulanib ketdi. Beshikda yotgan qizalog'imning uyg'onib ketishidan cho'chib, tashqarida kuymalanib yurgan ayolimning kirib qolishidan hadiksirab, narigi xonadagi mehmonlarning eshitib qolishidan xavotirlanib, yum-yum yig'ladim.

Yuzim ko'z yoshlarimdan jiqqa ho'l hoida jon taslim qilishga rozi edim. O'limni orzu qilmasam-da, yorug' dunyoda tirik murda bo'lib yashashdan bezigandim. O'tgan umrimda shu qadar o'limga tayyor bo'lganimni eslolmayman.

- Allohim, seni yaxshi ko'raman, boshqa suyanchig'im, sig'inadiganim yo'q...

Kimningdir qulog'iga pichirlayotgandek shivirlardim.

Vaqt va makon chegarasini hatlab o'tdim. Dunyoni unutmik, olamlardan chiqib ketdim. Hech narsaning tashvishini chekmayotgandim...

Qizim uyg'onib ketsa ham, ayolim kirib qolsa ham, mehmonlar qulog'ini ding qilsa ham qiziqtirmasdi.

Men o'lib bo'lgandim! Ajabo, tirikligimni isbotlashga majolim yetarmikan?

Mayor Aziz NORQULOV,
"Vatanparvar"

TAUSIYANOMALAR

o'z egalariga topshirildi

Davlat xavfsizlik xizmati Chegara qo'shinlariga qarashli harbiy qism va bo'linmalarda harbiy xizmatchilarning farzandlariga 5 foizli kvota doirasida respublika oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirish imtiyozini beruvchi tavsiyanomalarni o'z sohiblariga topshirish tadbirlari bo'lib o'tdi.

Xususan, qo'mondonlik boshqaruv apparatida o'tkazilgan tantanali tadbirda Toshkent viloyatidagi harbiy qismlarda o'z jangovar xizmat faoliyatini olib borayotgan sarhadlarimiz posbonlari va ularning oila a'zolari hamda Chegara qo'shinlari mas'ul ofitserlari ishtirok etdi.

Unda so'z olganlar har bir mamlakatning ertangi kuni, jamiyatda o'zgarishlarga sabab bo'ladigan, bunyodkorlik g'oyalari hayotga tatbiq etuvchi muhim kuch, salohiyatli resurs yoshlar hisoblanishini ta'kidladi. Ayni damda o'g'il-qizlarga topshirilayotgan imtiyozli tavsiyanomalar ularning tanlagan ixtisosligi bo'yicha oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirishida va

ko'zlagan maqsadlariga yetishida katta yordam berishini aytib o'tdi.

Shuningdek, kelgusida bunday baxtga erishadigan yoshlar sonining yanada ortib borishiga tilak bildirildi va tavsiyanomalar o'z egalariga tantanali tarzda topshirildi.

– Farzandining kamolini ko'rish har bir ota-onaning orzusidir. Mening qizim ham imtiyozli tavsiyanomaga munosib ko'rilganidan nihoyatda xursandman. Buning uchun davlatimiz rahbari – Qurolli Kuchlarimiz Oliy Bosh Qo'mondoniga cheksiz minnatdorligimni izhor etaman. Bunday g'amxo'rlik va e'tibor nafaqat yoshlarni, balki biz ota-onalarni ruhlantirib, hamisha olg'a undaydi, – deydi serjant Jamolbek Rajabov.

Shu kuni o'z orzu-istaklariga yetishish yo'lida muhim omil bo'lib xizmat qiluvchi tavsiyanomani qo'lga kiritgan yoshlarning quvonchi cheksiz bo'ldi.

– Bugun otam yurt himoyachisi ekanidan yana ham faxrlanib ketdim. Tavsiyanoma sohibi bo'lganimdan xursandman. Maqsadim – advokat bo'lish. Buning uchun, albatta, barcha zarur fanlarni o'qib-o'rganyapman. Kelajakda ota-onamning yuzini yorug' qilib, Vatanimga xizmat qiladigan yaxshi mutaxassis bo'lib yetishishga va'da beraman, – deydi Gulrux Xudoyorova.

Albatta, bu kabi e'tibor sarhadlarimiz posbonlarining kuchiga kuch, g'ayratiga g'ayrat qo'shib, o'z xizmat vazifalarini sidqidildan bajarishlari va kasbiy mahoratlarini namoyon etgan holda, sarhadlarimiz daxlsizligini ta'minlashda mas'uliyat va shijoatini oshirishi shubhasiz.

Mayor Farida BOBOJONOVA
DXX Chegara qo'shinlari

Oramizdagi chempionlar

Xalqimizda “Ot o‘rmini toy bosar” degan ibora bor. Bunday ibora odatda suloladagi katta avlod vakillarining yo‘lidan yurib, ular ko‘rsatgan natijadan yuqori marrani zabt etgan avlodlarga nisbatan ishlatiladi. Bugungi qahramonimiz kichik serjant Artyom Shturbabin ham ota-onasining ortidan borib, yuqori natijalarga erishib kelayotgan yoshlardan. 1997-yili Toshkent viloyatining Chirchiq shahrida dunyoga kelgan Artyomning birinchi ustozining onasi bo‘lgan ekan.

OTA IZIDAN

Shturbabinlar sulolasi xususida gap ketganda, Artyomning otasi haqida ma‘lumot berib o‘tmaslikning imkoni yo‘q. Andrey Shturbabin o‘z davrining yetuk dzyudochilaridan bo‘lgan. Faoliyati davomida u “Atlanta – 1996” va “Sidney – 2000” Olimpiya o‘yinlarida qatnashgan. 1998-yili Bangkokdagi Osiyo o‘yinlarida u shohsupaga ko‘tarildi va qit‘a chempionatlarida bir necha bor medal sohibi bo‘lgan. Andrey Anatolevichning murabbiylik faoliyati yorqin sahifalarga boy. Jumladan, 3 karra Olimpiada sovrindori Rishod Sobirov, “Rio – 2016” Olimpiadasining bronza medali sovrindori Diyorbek O‘razboyev kabi mashhur dzyudochilarga murabbiylik qilgan. 2011-yilda u Xalqaro dzyudo federatsiyasi (IJF) tomonidan dunyoning eng yaxshi murabbiyi sifatida tan olingan. Shturbabin bir necha yil davomida O‘zbekiston terma jamoasi bosh murabbiyi sifatida samarali mehnat qildi. Ko‘p yillik va samarali mehnati uchun tajribali murabbiy Andrey Shturbabin “O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yoshlar murabbiysi” faxriy unvoni, “Do‘stlik” ordeni va “Shuhrat” medali bilan taqdirlangan.

Qahramonimiz Artyom ana shunday sportchi va murabbiyning farzandi bo‘lishiga qaramay, uning birinchi ustoziga Olga Shturbabina bo‘lgan edi.

Bolalik

Mendan sportga kirib kelishim haqida so‘rashganida hazil aralash: “Men tatamida dunyoga kelganman”, deya kulib qo‘yaman. Esimni tanibmanki, mashg‘ulotlar zalida onamning yonida yurardim. Otam sportchi, keyinchalik murabbiy sifatida katta musobaqalardagi ishtiroki sabab bizga vaqtini kamroq ajratar edi. Onam ham dzyudo bo‘yicha yoshlar murabbiysi bo‘lgan. Shuning uchun birinchi ustozim onam bo‘lgan. Muntazam shug‘ullanishni boshlaganimda 6-7 yoshlarda edim. Aniq esimda, raqibimga qarshi o‘tkazgan birinchi jangimda 23 kilogramm vaznda edim va o‘shanda g‘olib bo‘lganman.

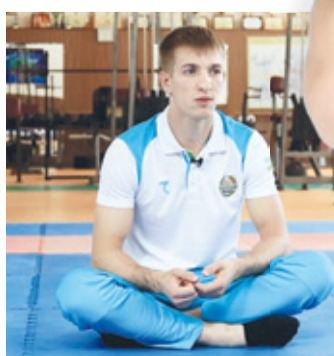
Dzyudo yoki kurash

Bolaligimdan dzyudo sport turining mayda elementlarigacha ustozlarimdan ta‘lim oldim. Birinchi qatnashgan musobaqalarim ham aynan shu sport turida bo‘lgan. Olimpiada o‘yinlariga kiritilganini inobatga olsam, dzyudo bilan shug‘ullanishim tabiiy. Aslida kurash bilan dzyudoning unchalik ham katta farqi yo‘q, deb o‘ylayman. Aksincha, kurash menga ko‘proq yoqadi. Chunki kurashda yiqilgan raqibga tegilmaydi. Faqat tik holatdagina kurashadi. Bu holat qandaydir ma‘noda mardning ishidek ko‘rinadi. Dzyudoda esa oxirigacha kurashadi.

Qayirish, siqish va shunga o‘xshash elementlar bilan raqibni taslim qilish kerak. Agar milliy kurash Olimpiada dasturiga kiritilsa, hech ikkilanmasdan kurashni tanlagan bo‘lardim. Chunki kurash – eng halol sport turi. Hatto kurashchilar harakatlarini baholab boradigan xalqaro musobaqalardagi hakamlar ham “Chala”, “Yonbosh”, “G‘irrom”, “Halol” degan o‘zbekcha so‘zlardan foydalanadi. Shuning o‘zi ham kurashning naqadar halol sport turi ekanini anglatadi. Kurashda boshqa yakka jang turlariga nisbatan jarohatlanish xavfi kamroq.

Rishod Sobirov afsonaviy sportchi

Bolaligimdan mashg‘ulotlarga qatnar ekanman, Rishod Sobirovga o‘xshashga harakat qilardim. Uning usullarini qo‘llashga, u kabi vazmin bo‘lishga va o‘zini doim idora qilishini o‘zimga ham tatbiq etgim kelardi. Mening nazarimda, Rishod Sobirov afsonaviy sportchi. Uch karra Olimpiada bronza medali sovrindori, ikki karra jahon chempioni bo‘lgan bunday sportchi allaqachon “kumir”imga aylanib ulgurgan. Odamiyligi ham juda ajoyib. O‘zida bor bo‘lgan tajribani hech qachon boshqadan qizg‘anganini ko‘rmaganman. Menga ham dzyudo bo‘yicha juda ko‘plab maslahatlarini bergan.

Qat‘iyat, iroda, matonat

Sportda biror natijaga erishish uchun ayrim narsalardan voz kechish zarur. Qat‘iy kun tartibi, metin iroda va “temir intizom” bo‘lishi lozim. Bunday sifatlarni sportchi o‘zida aks ettirmas ekan, tatamidagi raqib hech qachon kechirmaydi. Xalqaro musobaqalarga borishdan avval raqiblarni o‘rganib chiqamiz. Ularning ustunligi va kamchiliklari ustida bosh qotiramiz. Bunday o‘rganishlar natija berishiga ishonamiz. Shuning uchun kamchiliklarimiz ustida tinimsiz ishlaymiz.

Raqiblar

Odatda raqibning kuchsizi bo‘lmaydi. Ayniqsa, sportda soniyalar ko‘p narsani hal qilishini inobatga olsak, raqiblarga past nazar bilan qarash juda xato. Shuning uchun sportchi har qanday holat va vaziyatga tayyor turishi lozim. Agar raqibga nisbatan shay holatda bo‘linmasa, kutilmaganda mag‘lubiyat alamini tatib ko‘rish hech gap emas. Musobaqalarda eng ko‘p duch kelganim, eronlik raqib Majid Barimanlou bo‘ldi. U bilan faoliyatim davomida 5 marta to‘qnash keldim. U ancha kuchli kurashchi. Ayniqsa, Guanchjoudagi Osiyo o‘yinlarining finalida Majid Barimanlouni yengib, oltin medal sohibi bo‘ldim. Kurash ancha og‘ir bo‘ldi. Qolaversa, Janubiy Koreya va Indoneziya kabi davlatlardan kuchli kurashchilar yetishib chiqqan. Ular g‘oliblik uchun borini berib kurashadi.

Kelgusi rejalar

Eng rivojlangan davlatlardan biri bo‘lgan Amerika Qo‘shma Shtatlarida milliy kurashimiz bo‘yicha assotsiatsiya ochildi. Bunday nufuzli assotsiatsiyaning Amerikada ochilishi kurashning yana bir qadam oldinga siljishini anglatadi. O‘sha yerda tashkillashtiriladigan musobaqalarda ishtirok etishni niyat qilganman. Va albatta, chempionatning eng yuqori o‘rinni zabt etgan holda, yurtimiz bayrog‘ining baland ko‘tarilishi hamda madhiyamiz jarang sochishiga o‘z hissamni qo‘shishni istardim. Qolaversa, sportning eng baland nuqtasi bo‘lgan Olimpiada o‘yinlariga kurashning kiritilishi haqidagi o‘y-fikrlar menga tinchlik bermaydi. Shu kunlarga yetib borsak, unda musobaqaning oltin medalini qo‘lga kiritishdan ortiq baxt bo‘lmas edi.

Dzyudo bo‘yicha barcha imkoniyat va harakatlarni, albatta, Olimpiadaga qaratilgan. O‘z vazn toifamda ishtirok etib, Olimpiada oltin medalini O‘zbekistonga olib kelishni niyat qilganman. Buning uchun barcha sharoitlar yaratilgan. Bugungi kunda Chirchiq olimpiya zaxiralari kollejida mashg‘ulotlarni Server Muratasilov murabbiylikida davom ettirmoqdaman.

Dzyudo va kurash yo‘nalishlarida erishgan natijalari:
2015-yil 16-may. Orenburg. Kattalar o‘rtasida Yevropa kubogi (dzyudo) 3-o‘rin;
2015-yil 11-iyun. Chirchiq. O‘smirlar o‘rtasida Osiyo kubogi (dzyudo) 2-o‘rin;

2015-yil 8-oktabr. O‘smirlar o‘rtasida Osiyo chempionati (dzyudo) 2-o‘rin;
2016-yil 12-may. Chirchiq. O‘smirlar o‘rtasida Osiyo kubogi (dzyudo) 1-o‘rin;
2016-yil 10-sentabr. O‘smirlar o‘rtasida Osiyo chempionati (dzyudo) 1-o‘rin;
2017-yil 11-may. Chirchiq. O‘smirlar o‘rtasida Osiyo kubogi (dzyudo) 1-o‘rin;
2017-yil 15-iyul. O‘smirlar o‘rtasida Osiyo chempionati (dzyudo) 1-o‘rin;
2017-yil 18-oktabr. O‘smirlar o‘rtasida jahon chempionati (dzyudo) 2-o‘rin;
2023-yil 30-sentabr. Guanjou. Osiyo o‘yinlari (kurash) 1-o‘rin;
2023-yil 23-noyabr. Toshkent. “World Series Pro” turniri (kurash) 1-o‘rin;
2023-yil 27-noyabr. Hindiston. Jahon chempionati (kurash) 1-o‘rin;
2024-yil 10-fevral. Tunis. “African Open” turniri (dzyudo) 3-o‘rin.

“Vatanparvar” muxbiri
Sherzod SHARIPOV
tayyorladi.

OT — YIGITNING QANOTI

Xalqimizda “Ot – yigitning qanoti” degan ibora bor. Chunki ot turkiy xalqlar hayotida muhim o‘rin tutgan. Ma‘rifatparvar Vadud Mahmud “Bolalar tarbiyasi” nomli maqolasida “Bizim eski tirikligimizda badan ilmi birinchi darajani tutar edi. Biz avvaldan askarlikka ahamiyat bergan millatlarning birinchilaridanmiz. Bu tarix kitoblarini mutolaa qilg‘on har kishiga ma‘lumdir. “Turklar ot ustida yurar, ot uzarinda uxlar va o‘lar edi”, degan so‘zlar tarix kitoblarining har qaysisida bor. Shu so‘zlar bizda badan tarbiyasining ne darajadiligini, ne darajaga chiqg‘onini ko‘rsatadir”, deydi.

Haqiqatan, tarixiy kitoblardan tashqari, chavandoz bahodir yigitlar va ularning otlari haqida “Alpomish”, “Go‘ro‘g‘li”, “Avazxon”, “Semurg‘”, “Siyovush” va boshqa xalq dostonlarida, ertak va matallarda ko‘plab ma‘lumotlar uchraydi.

Ergash Jumanbulbul o‘g‘lining “Qunduz va Yulduz” dostonida bir lavha bor: “Avazxon dushman askarlari bilan jang qilib, ko‘pini qirib tashlaydi. Oxiri o‘zi yarador bo‘lib, hushidan ketib qoladi. Shunda uning oti G‘irot o‘z sohibining belbog‘idan tishlab toqqa olib chiqib ketadi. Yov uni quvib yetolmaydi. Avazxon hushiga kelib, ko‘zini ochib qarasa, G‘irot tepasida ko‘zyosh to‘kib turganmish. Shunda Avazxon G‘irotni: “Jonim G‘irot, molim G‘irot, seni mingan topgay murod” deb erkalagan ekan.

Ot olis safarlarda, jang-u jadallarda, Vatanni bosqinchi dushmanlardan himoya qilishda yigitning eng yaqin do‘sti, jon yo‘ldoshi, hamrohi bo‘lgan. Qadimda ot o‘rgatuvchilar aspjallob, ya‘ni otni o‘ziga jalb etuvchi, otning yoshi, zoti, fe‘l-atvorini yaxshi biluvchilar sinchi deb atalgan. Shu bilan birga ot aholi turmush tarzida

asosiy transport vositasini bajargan.

Sohibqiron Amir Temur ham chopqir otlarni juda qadrlagan. Chunki otlar janglarda, uzoq safarlarda uning sodiq do‘sti, hamrohi bo‘lgan. Sarkardani necha bor o‘limdan, dushmanlarning qilich va nayzalaridan asrab qolgan. Amir Temur davrida chavandozlarning martabasi ulug‘ bo‘lgan. “Temur tuzuklari”da sipohiy – oddiy otliq askarlarga ulufa berish to‘g‘risida ko‘rsatma bor: “Oddiy sipohiyarga o‘z vazifasini o‘rinlatib bajarish sharti bilan maoshi mingan otining bahosida, bahodirlarning maoshi esa ikki ot bahosidan to‘rt ot bahosigacha tayin qilindi”. Bundan ko‘rinadiki, Amir Temur chavandoz bahodirlarni alohida hurmat qilgan.

Temuriy shahzodalar ham chavandozlik, harbiy san‘at bo‘yicha maxsus o‘qitilgan. Shoh va shoir, davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Bobur bir vaqtning o‘zida bir necha otlar ustida yugurib, ya‘ni otdan otga sakrab o‘z chavandozlik mahoratini ko‘rsata olgan.

Umar Xayyom “Navro‘znoma” asarida ot va uning fazilatlari haqida yozib, “To‘rt oyoqlilar ichida otdan yaxshisi yo‘q, chunki u o‘tlovchi to‘rt oyoqlilarning podshohidir” degan. Forslar otni “bodjon” (*yeljon*), rumiylar “bodpoy” (*shamol oyoqli*), turklar “qutlug‘ qadam” va “baxtiyor etuvchi”, hindlar “taxti ravon”, arablar “yerdagi Buroq” deb ataganlar.

Kayxusrav aytdiki: “Mening podshohligimda otdan qimmatliroq narsa yo‘q”. Xalifa Ma‘mun: “Ot qanday yaxshi, u osmoni

Gardon va taxti ravondir” degan. Otning xosiyatlari, fazilatlari, yaxshi xosiyatlari hamda ularga qo‘ygan nomlari haqida barcha xalqlarda ko‘plab afsona va rivoyatlar saqlanib qolgan.

“Ko‘k bo‘ri” ma‘nosini bildiradigan “Ko‘pkari” atamasi va o‘yini ko‘chmanchi chorvador turkiylarning chorvaga xavf tug‘dirgan, tahdid solgan bo‘rilarni to‘ldan toyguncha otda quvishidan kelib chiqqani aytiladi. O‘zbek xalqining qadimiy an‘anaviy sport o‘yinlaridan biri bo‘lgan ko‘pkari juda qadim zamonlardan beri davom etib kelayotgan o‘yindir. Turkiy xalqlar hayotida muhim o‘rin tutgan bu o‘yinning yana bir nomi “uloq”.

Ko‘pkari bu chavandozning ot ustida musobaqa shartlarini bajarib, g‘olib chiqishi uchun kurashidir. U yakkama-yakka jang, bellashuv hisoblanadi. Musobaqaning asosiy sharti o‘rtaga tashlangan uloq tanasini chavandoz taqimiga soni bilan arg‘umoq sag‘risi orasida qisib,

maydonni gir aylangancha belgilangan manzilga yoki bakovulboshi boshliq hakamlar yoniga, ba‘zan davraning eng chetiga tashlashdir.

Bu o‘yin odatda kech kuz yoki qish oylarida uyushtirilgan. Unga tayyorlanish uchun otlar erta bahordan boshlab boqilgan. Uloqchi otni qanday tarbiyalash, parvarish qilish, ko‘pkaridan so‘ng sovitishni maxsus malakali kishi «sayis» yoki ot egasi bajargan. Otlar issiq-sovuqdan saqlangan, doim bog‘langan holda turgan, og‘ir yuk ortilmagan, begona ko‘zlardan asralgan.

Turli etnoslarning bir shakl, mazmundagi o‘yinlari odatda turlicha nomlanadi. Masalan, ruslarning ot ustida bajaradigan o‘yinlari “Козлодрание”, qozoqlarda “Kokpar”, qirg‘izlarda “Ulaktaro‘sh”, o‘zbeklarda “Uloq”, tojiklarda “Buzkashi” deb ataladi.

F. ERGASHEV tayyorladi.

Harbiy-sport o'yinlari

HUDUDIY BOSQICH YAKUNLANDI

2024-yilning mart oyida "Vatanparvar" tashkiloti markaziy kengashi, Yoshlar ishlari agentligi hamda bir qator vazirlik va idoralar o'rtasida imzolangan "Shunqorlar" harbiy-vatanparvarlik spartakiadasini tashkil etish va o'tkazish to'g'risida"gi qarorga muvofiq, "Shunqorlar" harbiy-sport o'yinlarining mahalla, tuman (*shahar*), hududiy va respublika bosqichlari o'tkazilishi belgilangan.

Hozirga qadar Qoraqalpog'iston Respublikasi, Toshkent shahri va viloyatlarda "Shunqorlar" harbiy-sport o'yinlarining mahalla, tuman (*shahar*), hududiy bosqichlari o'tkazilib, ularda 17 yoshdan 22 yoshgacha bo'lgan 12 mingga yaqin yosh qamrab olindi. O'tgan yili ushbu ko'rsatkich 7 ming nafarni tashkil etgan edi. Bu esa yoshlar orasida mazkur o'yinlarning ta'sir doirasi kengayib, tobora ommalashib borayotganidan dalolat beradi.

"Shunqorlar" harbiy-sport o'yinlariga tayyorlanish jarayonida men nafaqat jismoniy ko'nikmalarimni oshirdim, balki mamlakatimiz harbiy tarixini o'rganish asnosida ko'plab qiziqarli ma'lumotlar bilan tanishishga muvaffaq bo'ldim. Bundan tashqari, boshqa tumanlarda yashayotgan bir qator tengdoshlarim bilan do'stlashdim", deya o'z taassurotlarini ifodalaydi samarqandlik ishtirokchi Umid Mirzayev.

Toshkent viloyatida istiqomat qilayotgan ishtirokchi Odinabonu Mirzatullayeva "Biz - qizlar belgilangan shartlarni muvaffaqiyatli bajarib, ham jismonan, ham intellektual jihatdan boshqalardan qolishmasligimizni isbotladik. Natijada juda ko'plab tomoshabinlarning olqishiga sazovor bo'ldik. Bu esa hayotimdagi eng unutilmas voqea bo'lib qoladi", deydi.

"Shunqorlar" harbiy-sport o'yinlarida yoshlar uch bosqichdan iborat sinovlardan o'tkaziladi:

"Harbiy-vatanparvarlik bloki"da jamoa a'zolarining O'zbekiston harbiy tarixiga doir bilimlari tekshiriladi. Shuningdek, saf qo'shig'i va "Biz - bir jamoamiz!" ko'rik-tanlovlari o'tkaziladi.

"Harbiy-amaliy ko'pkurash bloki"da jamoalar pnevmatik quroldan o'q otish, o'quv granatasini uzoqlikka uloqtirish va harbiylashtirilgan estafeta bo'yicha bellashadi. Harbiylashtirilgan estafeta doirasida yoshlar "AK-74" avtomatini noto'liq qismlarga ajratish va to'liq yig'ish hamda gazga qarshi niqobni kiyib, belgilangan masofaga yugurish shartlarini bajaradi.

"Sport bloki"da duatlon, 100 metr masofaga yugurish va turnikda tortilish bo'yicha o'zaro musobaqalashadi.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularni ham ma'nan, ham jismonan kamol toptirishga qaratilgan mazkur o'yinlarning respublika bosqichi 2024-yilning 21-22-iyun kunlari Toshkent viloyatining Chirchiq shahridagi dala-o'quv maydonida o'tkazilishi belgilangan. Unda g'olib bo'lgan jamoa an'ana muvofiq, O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti markaziy kengashi raisining ko'chma kubogi bilan taqdirlanadi.

Mazkur o'yinlarni o'tkazishdan asosiy maqsad yoshlarni Vatanga sadoqat va yuksak harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, chaqiruvga qadar yoshlarning Qurolli Kuchlar safida xizmat qilishga qiziqishini oshirib borish hamda ularni ruhan va jismonan chiniqtirishdan iboratdir.

Yana bir muhim ma'lumot: "Shunqorlar" harbiy-sport o'yinlarining bayrog'i va emblemasi yaratilgan bo'lib, asosiy ramzi sifatida shunqor qushi tanlangan. Bu bejiz emas, chunki shunqor lochinsimonlar oilasiga mansub kuchli va abjir qush hisoblanib, u ko'chma ma'noda mard, jasoratli, kuchli shaxsga nisbatan ham qo'llaniladi.

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti matbuot xizmati

Huquqiy targ'ibot

MANZILLI ISHLAR

Mamlakatimizda bugungi kunda yoshlarni barcha sohada har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularni vatanparvarlik va qonunlarga hurmat ruhida tarbiyalash, bandligini ta'minlash, bir so'z bilan aytganda, ularning hayotda o'z o'rinlarini topishlariga erishish davlat siyosati darajasidagi ustuvor vazifalardan hisoblanadi.

Bu yo'nalishda, ayniqsa otaliqqa olingan, ijtimoiy ko'makka muhtoj va nogironligi bo'lgan yoshlar bilan yakka tartibda ishlar yo'lga qo'yilib, ular ishtirokida keng qamrovli tadbirlar amalga oshirilayotgani e'tirofga sazovor. Bu borada Samarqand harbiy prokuraturasi tomonidan qator amaliy ishlar olib borilmoqda. Jumladan, Samarqand shahridagi Abdurahmon Jomiy mahallasidan biriktirilgan yoshlar bilan manzilli ishlar yo'lga qo'yilgan.

Shuningdek, "mahalla yetiligi" bilan hamkorlikda yoshlarning qiziqish va

maqsadlarini o'rganish, jamiyatda o'z o'rnini topishiga amaliy yordam ko'rsatish, ularni kasb-hunarga yo'naltirish masalalariga katta e'tibor qaratilmoqda.

Bundan tashqari, yot g'oyalar ta'siriga tushib qolmaslik, diniy ekstremizm va terrorizmning ayanchli oqibatlari, huquqbuzarliklarga qarshi murosasiz kurashish borasidagi turkum mavzularda ochiq muloqotlar o'tkazib kelinmoqda.

**Adliya polkovnigi
Odil O'SAROV,
Samarqand
harbiy prokurori**

Ma'rifat

MA'NAVIYAT SOATI

O'zbekiston Milliy kino san'ati saroyida "Ma'naviyat soati" doirasida prokuratura organlari xodimlari ishtirokida ma'naviyat ma'rifiy tadbir bo'lib o'tdi.

Jarayonda rejissyor Jahongir Ahmedovning "Bahodir Yalangto'sh" tarixiy-badiiy filmi namoyish etildi.

Filmda Registon majmuasi bunyodkori, Samarqandga hokimlik qilgan sarkarda Bahodir Yalangto'shning hayot yo'li va faoliyati hikoya qilingan bo'lib, qahramonlar obrazini elimiz sevgan san'atkorlar - Matyoqub Matchonov, Boir Xolmirzayev, Bekzod Muhammadkarimov, Tohir Saidov kabi mahoratli aktyorlar rol ijro qilgan. Bahodir Yalangto'sh siyomosini taniqli aktyor Habibullo Nizomov gavdalantirgan.

Filmdan so'ng xodimlar O'zbekiston Milliy kino san'ati saroyidagi kino muzeyi bilan yaqindan tanishdi.

**Adliya kapitani Asqarxon XO'JAYEV,
Toshkent harbiy
prokuraturasi tergovchisi**

Qurbon hayiti muborak!

“Sirdaryo avtobus saroyi” mas’uliyati cheklangan jamiyati jamoasi

Mamlakatimiz tinchligi va chegaralarimiz daxlsizligi uchun matonat bilan xizmat qilayotgan harbiylarni, aholining uzog’ini yaqin, og’irini yengil qilayotgan yo’lovchi tashish tizimida mehnat qilayotgan hamkasblarini, ularning oila a’zolarini hamda barcha yurtdoshlarimizni muborak Qurbon hayiti bilan samimiy tabriklaydi.

Ushbu ayyom xonadoningizga fayz-u baraka olib kelsin!

Fursatdan foydalanib, “Sirdaryo avtobus saroyi” MChJ jamoasi jismoniy va yuridik shaxslarga hamda aholiga shaharlararo, viloyatlararo yo’nalishlarda zamonaviy avtobuslarda yo’lovchi tashish xizmatini taklif etadi.

*Murojaat uchun telefonlar:
94 350-64-00; 91 621-05-60.*

Xizmatlar litsenziyalangan.

Ayyomingiz qutlug’ bo’lsin!

Bugungi ijtimoiy hayotimizda avtotransport vositalari sonining ortishi avtomobil yonilg’isiga, ya’ni suyultirilgan va siqilgan gazga bo’lgan ehtiyojning o’sishiga sabab bo’lmoqda. Shu bois ham yonilg’ining bu turidan foydalanish hajmini oshirish yuzasidan joylarda muayyan ishlar amalga oshirilmogda.

Xususan, Qashqadaryo viloyatining Yakkabog’ tumanida faoliyat ko’rsatayotgan “Yakkabog’ avtosozlash” mas’uliyati cheklangan jamiyati jamoasi bu yo’nalishda bir qator ishlarni amalga oshirmogda.

Jumladan, tashkilotning malakali va tajribali mutaxassisleri tomonidan ayni paytda foydalanishda bo’lgan avtomobillarga belgilangan tartibda propan va metan gazballonlarni o’rnatish hamda ularga texnik va me’yoriy hujjatlar tayyorlanmogda.

Bizning mutaxassislarimiz xizmatidan foydalanmogchi bo’lgan jismoniy va yuridik shaxslarni hamkorlikka taklif etamiz.

Murojaat uchun telefon: 91 211-57-75.

Xizmat va mahsulotlar sertifikatlangan.

Fursatdan foydalanib, “Yakkabog’ avtosozlash”

MChJ jamoasi muborak Qurbon hayiti bilan barcha yurtdoshlarimizni, jumladan ona diyorimiz tinchligi, fuqarolarimiz osoyishtaligi va farovonligi yo’lida kamarbasta bo’layotgan harbiy xizmatchilarni va ularning oila a’zolarini samimiy qutlaydi.

Jonajon Vatanimiz osmoni hamisha musaffo, osoyishtaligi barqaror, bunyodkor xalqimiz sog’ va omon bo’lsin!

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun

RUCHKA

QANDAY PAYDO BO'LGAN?

Yozuv rivojiga muhim hissa qo'shgan kashfiyotlardan biri ruchka haqida ma'lumot bermoqchimiz. U insonlarga o'z fikrlari va qilgan ishlarini yozib borishga imkon beradi. Ruchka paydo bo'lishiga qadar odamzod harflarni yozish uchun turli moslamalardan foydalangan.

Masalan, qadimgi davrlarda odamlar g'or devoriga tasvirni chizish uchun uchi o'tkir qilib charxlangan toshdan foydalangan. Ular devorga biror bir narsani tasvirlash uchun barmoqlarini o'simlik sharbati va hatto hayvonlarning qoniga botirib namlab olgan. Keyinchalik loy bo'laklaridan foydalanishni boshlagan. Xitoy iyerogliflarni tasvirlash uchun tuya junidan yasalgan ingichka cho'tkalar ishlatilgan.

Ruchkani yozuv moslamasi sifatida ishlatish ilk marta Misrda ixtiro qilingan. Misrlilar mis bo'lagini ichi bo'sh qamishga biriktirganlar. Birinchi xat Yunonistonda deyarli 4000 yil oldin yozilgan. Ruchka sifatida fil va boshqa hayvonlarning suyagi ishlatilgan va mum bilan qoplangan taxtachalarga yozilgan. Keyinchalik naychasimon o'simliklarning uchini o'tkirlab, foydalanadigan bo'lishdi. U rangli suyuqlikka botirib ishlatilgan.

O'rta asrlarda qog'oz paydo bo'lishi bilan odamzod g'oz, oqqush va qarg'a patlaridan ruchka sifatida foydalanishni boshladi. Bunday ruchkalar chidamsiz bo'lishiga qaramay, ulardan ming yillar davomida foydalangan.

Po'lat ruchkalar Angliyada 1780-yilda paydo bo'lgan, ammo ular 40 yildan ortiq vaqt davomida ommalashmagan. Avtoruchka Amerikada taxminan 1880-yilda paydo bo'lgan. Uning usti oltindan yasalgan va qog'ozni tirnamasligi uchun yuzasi osmiy-iridiy yoki sof iridiy qotishmasi qatlami bilan qoplangan. Ichida esa siyoh to'ldiriladigan plastik yoki rezina kapsula bo'lgan.

Sharikli ruchka - XX asrning ixtirosi. Unda yozish vazifasini diametri taxminan bir millimetr bo'lgan xrom bilan qoplangan sharcha bajaradi. U chuqurchada joylashgan bo'lib, qog'oz bo'ylab harakatlanayotganida aylanadi, siyoh esa ichkaridan oqib tushadi.

Har qanday yangilik osongina va qisqa vaqt ichida yaratilmaydi. Unga yillar, harakat, vaqt va inson umri sarflanadi. Shunday ekan, har bir qulaylik va imkoniyatlarni qadrlang! Ulardan yaxshi maqsadlarda foydalaning.

QISHLOQDAGI MAKTAB

(ertak)

Bir qishloqda maktab bor edi. Maktabga qishloqning barcha bolalari borardi va o'qituvchi juda qattiqqo'l hamda talabchan edi.

Ammo bir kuni o'qituvchi kasal bo'lib, darsga kela olmadi. Bolalar juda xafa bo'lishdi, chunki ular imtihon topshirish va yaxshi baho olish uchun o'qishlari kerak edi.

O'quvchilardan biri taklif qildi: "Nega biz o'zimiz o'rganmaymiz? Biz bilim almashishimiz va bir-birimizga yordam berishimiz mumkin". Qolgan o'quvchilar o'zlari o'rganishlari mumkinligiga unchalik ishonchlarini komil emas edi, lekin sinab ko'rishga qaror qilishdi. Ular sinfxonaga yig'ilishdi va o'qishni boshladi. Bir o'quvchi matematikani, ikkinchisi, geografyani, uchinchisi, ona tilini tushuntirdi. Ular bir-birlariga dars berdi

va qiyin masalalarni hal qilishda yordamlashdi.

Ertasi kuni o'qituvchi qaytib kelganida, u o'quvchilarning topshiriqni qanchalik yaxshi bajarganiga hayron bo'ldi. U ulardan bir kunda qanday qilib ko'p narsalarni o'rganishga muvaffaq bo'lganini so'radi va ular unga o'tgan voqea haqida gapirib berdi.

O'qituvchi ularning harakatlaridan juda mamnun edi va o'qitishga bunday jamoaviy yondashuv ularga fanni yaxshiroq tushunishga va yaxshi natijalarga erishishga yordam berishini aytdi.

Shunday qilib, maktab bolalarga birgalikda ko'proq narsaga erishish mumkinligini o'rgatdi. Ta'limga jamoaviy yondashuv ularga materialni yaxshiroq tushunishga va yaxshi natijalarga erishishga yordam berdi.

YER SAYYORASINING O'PKASI

O'rmonlarga shunday ta'rif beriladi va ularsiz hayot yo'qligini aytishadi. Bir yilda bitta daraxt deyarli 100 kubometr kislorod berishini hisobga olsak, bu ta'rif naqadar to'g'ri ekaniga amin bo'lamiz. Zotan, o'rmonlar – bu tirik organizm.

Ma'lumki, o'rmon massivlari 38 million kvadrat kilometrga yaqin maydon – quruqlikning taxminan uchdan bir qismini egallaydi. U yerda sayyoradagi o'simlik va hayvonlarning deyarli yarmi o'sadi hamda yashaydi. O'rmonzorlar biosferaning ajralmas qismi sifatida nafaqat tabiat, balki insoniyat salomatligini asrashda muhim rol o'ynaydi. Masalan, 10 metr balandlikdagi 1 gektar o'rmonzor 25–30 gektar maydonni qurg'oqchilik va chang bo'ronlaridan himoya qilishi bilan bir qatorda bir yil davomida 70 tonna (!) changni ushlab qoladi. 1 gektar 20 yoshli qarag'ay 7,3 tonna kislorod chiqaradi. 9,4 tonna karbonat angidrid yutadi. 1 gektar 40 yoshli eman esa 14 tonna kislorod chiqaradi, 18 tonna karbonat angidrid yutadi.

O'sish davrida 1 gektar qarag'ay o'rmoni 450 kg fitosid chiqaradi (*ya'ni o'zidan efir moylar, balzamlar, uchuvchi vitaminlar, qatronlar, tanninlar va xushbo'y moddalar ishlab chiqaradi*). Yana bir muhim ma'lumot: o'sish davrida 1 gektar yaproq bargli o'rmonlar atmosferaga o'rtacha 2 500–3 000, mevali daraxtlar esa 5 000 tonnagacha suvni bug'laydi.

● Ko'plab ninabargli daraxtlar ninalaridan dorivor preparatlar tayyorlanadi. Aytgancha, ninabarglar C vitaminiga boy.

● Dori vositalarining taxminan to'rttdan bir qismi, jumladan saratonga qarshi qo'llaniladigan dori-darmonlar ham tropik o'rmonlardagi o'simliklardan tayyorlanadi.

● Daraxtlar sayyoradagi uglerod siklini nazorat qilib, bir yilda taxminan 2,1 gigatonna uglerodni yutadi. Bir vaqtning o'zida ular iqlim o'zgarishlariga ham qarshi turadi.

● O'rmonlarda o'suvchi har bir daraxt 95 foiz namlikni ehtiyoj bo'lgan joyga yuboruvchi, kelib chiqishi tabiiy akvedukdir. Ular tuproqdagi namlikni saqlab, yemirilish jarayonlarining oldini oladi. Bir vaqtning o'zida bug'langan suvni atmosferaga chiqaradi, bu esa sovish effektini ta'minlaydi.

Barcha daraxtlar turli tezlikda doimiy ravishda o'sadi. Bu namlik, tuproqning tarkibiy qismi va boshqa ko'plab omillarga bog'liq. Eman – eng tez o'suvchi daraxt. Ularning shox butog'i bir yilda 1 metrga uzayadi.

Dunyodagi eng baland daraxtni ko'rish istagida bo'lganlar Kaliforniyaga borishlari kerak. U yerdagi o'rmonlardan birida 112 metrli sekvoyya o'sadi.

Masalan, yoshiga taxminan 2000 yil bo'lgan, "qariya" daraxt Litvada o'sadi va muqaddas sanaladi. Dunyodagi eng qimmat yog'och turi esa maxagoni sanaladi.

G. XODJAMURATOVA
tayyorladi.

Bilasizmi?

● O'rmonlarning katta qismi Finlyandiyaga tegishli: bu mamlakat hududining 70 foizi o'rmonlar bilan qoplangan. Eng kam o'rmon esa Buyuk Britaniyada – bor-yo'g'i 6 foizni tashkil qiladi. Sibirning uchdan ikki qismi o'rmon bilan qoplangan. Ya'ni Sibirda 48 shtat va Kolumbiya okrugidan iborat Amerika Qo'shma Shtatlari kontinental qismidan kattaroq maydonga teng dunyodagi o'rmonlarning taxminan 25 foizi o'sadi. Bu Rossiyani karbonat angidridni bebaho kislorodga aylantiruvchi dunyodagi eng kuchli davlatga aylantiradi.

● Eng kam o'rmonga ega mamlakat esa Gaiti hisoblanadi. Bu mamlakatdagi o'rmonlar deyarli butunlay kesib yo'q qilingan. Bu hatto sun'iy yo'ldosh tasvirlarida ham seziladi.

● Ninabargli o'rmonlarning ichkarisi uning tashqarisidagiga qaraganda issiqroq bo'ladi. Buni daraxtning shox-barglari ta'minlaydi. Ya'ni ular nafaqat namlikni, balki issiqlikni ham saqlaydi.

● O'rmonlar ozuqaviy qiymatga ega mahsulotlar bilan to'lgan. Ularga nafaqat meva va yong'oqlar, balki oqsil va minerallar manbai bo'lgan hasharotlar ham kiradi. Ozuqa o'rmon jonzorlariga quvvat berib, ularni to'ydiradi, shuningdek millionlab odamlar salomatligini qo'llab-quvvatlaydi.

@Vatanparvargazetasi_bot
"Vatanparvar" birlashgan tahririyati bilan bog'lanish uchun telegram bot

SHU SONNING
ELEKTRON SHAKLI

VATANPARVAR

MUASSIS

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MUDOFAA
VAZIRLIGI

www.mudofaa.uz

Tahririyat kengashi:

general-mayor Hamdam Qarshiyev
polkovnik Otobek Yuldashev
polkovnik Alisher Boboxonov
Maqsud Abilov

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqrib qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin. Gazeta Mudofaa vazirligi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar departamenti – "Vatanparvar" birlashgan tahririyatining kompyuter markazida sahifalandi.

Bosh muharrir vazifasini

vaqtincha bajaruvchi:
podpolkovnik Faxriddin Nutfillayev

ISSN 2010-5541

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2008-yil 6-iyunda 0535 raqami bilan ro'yxatga olingan.

Telefonlar:

kotibiyat: 71 260-36-50
buxgalteriya: 71 260-35-20
yuridik bo'lim: 71 260-29-41
faks: 71 260-32-29

Navbatchi: katta leytenant Dilshod Ro'ziqulov

Sahifalovchi: Nodirabegim Ne'matova
Musahhih: Mastura Qurbonova

Buyurtma: V-5769
Hajmi: 6 bosma taboq
Bichimi: A3
Adadi: 34 186 nusxa
Bosishga topshirish vaqti: 14:00
Topshirildi: 14:30

Gazetaning yetkazib berilishi uchun obunani rasmiylashtirgan tashkilot javobgar. Gazetaning poligrafik jihatdan sifati chop etilishiga "O'zbekiston" NMIU mas'ul.

Gazeta juma kuni chiqadi. Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqq boshlagan.

Nashr ko'rsatkichi: 114.
Bahosi: kelishilgan narxda.

"O'zbekiston" nashriyot-matbaa ijodiy uyi bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Toshkent shahri Alisher Navoiy ko'chasi, 30-uy.

1 2 3 4 5 6

Manzilimiz:

100164, Toshkent, Universitet ko'chasi, 1-uy.

t.me/mv_vatanparvar_uz
t.me/mudofaavazirligi

www.mv-vatanparvar.uz
www.mudofaa.uz

mudofaavazirligi

mudofaavazirligi

www.youtube.com/c/UzArmiya